

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 8 kap. i tvångsmedelslagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att det kapitel i tvångsmedelslagen som gäller genomsökning ändras. Enligt propositionen ska domstolen besluta om genomsökning av utrustning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman, med vissa särskilt angivna undantag. Syftet med propositionen är att bringa de bestämmelser som gäller beslut om genomsökning av utrustning i överensstämmelse med unionsrätten, med beaktande av Europeiska unionens domstols rättspraxis.

Propositionen har sin grund i en dom av Europeiska unionens domstol enligt vilken behöriga myndigheters möjlighet att bereda sig tillgång till uppgifter som finns lagrade i en mobiltelefon förutsätter, utom i fråga om motiverade brådskande fall, att det i den nationella lagstiftningen anges att användning av detta tvångsmedel förutsätter en förhandskontroll av en domstol eller en oberoende myndighet.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft senast under hösten 2025.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING.....	4
1 Bakgrund och beredning.....	4
1.1 Bakgrund, nuläge och bedömning av nuläget.....	4
1.2 Beredning.....	11
1.3 Remissvar	11
1.3.1 Remissbehandling av propositionsutkastet i tjänsten utlåtande.fi	11
1.3.1.1 Närmare beskrivning av remissvaren	12
1.3.2 Riktad remissbehandling efter den fortsatta beredningen	22
2 Målsättning.....	23
3 Förslagen och deras konsekvenser	23
3.1 De viktigaste förslagen	23
3.2 De huvudsakliga konsekvenserna.....	23
3.2.1 Allmänt	23
3.2.2 Konsekvenser för myndigheter och ekonomiska konsekvenser	24
3.2.3 Ändringar i informationssystemen samt alternativen	26
3.3 Konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna	28
4 Alternativa handlingsvägar.....	29
4.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser	29
4.1.1 Domstolen fastställer beslut om genomsökning av utrustning som fattats av en anhållningsberättigad tjänsteman med vissa särskilt angivna undantag.....	29
4.1.2 Åklagaren som fastställande myndighet.....	29
4.1.3 Avvikande från kravet på domstolens förhandstillstånd då utrustningen inte inhåller känsliga uppgifter	30
4.1.4 Domstolen fattar beslut med undantag av brådskande situationer	31
4.2 Lagstiftning i utlandet.....	32
4.2.1 Sverige	32
4.2.2 Andra medlemsstater	32
5 Specialmotivering.....	32
6 Bestämmelser på lägre nivå än lag	38
7 Ikraftträdande	39
8 Förhållande till budgetpropositionen.....	40
9 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning.....	40
9.1 Inledning	40
9.2 Undantag från domstolens förhandskontroll	40
9.3 Samtycke till att domstolens förhandskontroll frångås	41
9.4 Rättsskydd.....	44
9.5 Begränsad rätt att anföra klagan och söka ändring.....	45
9.6 Undantag från hörande av innehavaren av utrustningen eller av en annan person som har rätt till utrustningen vid domstolsbehandling	46
9.7 Överensstämmelse med EU-rätten och nationellt handlingsutrymme.....	48
LAGFÖRSLAG.....	51
Lag om ändring av 8 kap. i tvångsmedelslagen.....	51
BILAGOR	53
PARALLELLTEXT	53

Lag om ändring av 8 kap. i tvångsmedelslagen.....	53
FÖRORDNINGSUTKAST	57
Justitieministeriets förordning om ändring av 1 och 2 § i justitieministeriets förordning om handläggning av häktningsärenden och andra brådiskande ärenden vid tingsrätter i vissa fall	57

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund, nuläge och bedömning av nuläget

Europeiska unionens domstol meddelade den 4 oktober 2024 sin dom i mål C-548/21, *CG mot Bezirkshauptmannschaft Landeck* (nedan *domen om genomsökning av utrustning*), om behöriga myndigheters möjlighet att få tillgång till uppgifter som finns lagrade i en mobiltelefon i syfte att förebygga, utreda, avslöja och lagföra brott.

Domstolen skulle pröva om artikel 4.1 c i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF (nedan *dataskyddsdirektivet för brottsbekämpning*), jämförd med artiklarna 7, 8 och 52.1 i stadgan om de grundläggande rättigheterna, utgör hinder för en nationell lagstiftning, enligt vilken behöriga myndigheter har möjlighet att bereda sig tillgång till uppgifter som finns lagrade i en mobiltelefon i syfte att förebygga, utreda, avslöja och lagföra brott i allmänhet och enligt vilken användning av detta tvångsmedel inte förutsätter en föregående prövning av en domstol eller en oberoende myndighet (punkt 81).

Domstolen konstaterar i sin dom att behöriga myndigheters möjlighet att för ovannämnda ändamål bereda sig tillgång till uppgifter som finns lagrade i en mobiltelefon förutsätter att det i den nationella lagstiftningen anges att användning av detta tvångsmedel förutsätter en förhandskontroll av en domstol eller en oberoende myndighet, utom i motiverade brådskande fall.

I 8 kap. i tvångsmedelslagen (806/2011) föreskrivs om genomsökning. Enligt 8 kap. 29 § fattas beslut om genomsökning av utrustning av en anhållningsberättigad tjänsteman eller, i brådskande situationer som avses i 15 § 3 mom., av en polisman med iakttagande av 16 § i tillämpliga delar. Om det är fråga om information som avses i 1 § 3 mom., ska bestämmelserna om särskild husrannsakan i 15 § 1 och 2 mom. och 17 § iaktas i tillämpliga delar.

Således är det i regel en anhållningsberättigad tjänsteman som beslutar om genomsökning av utrustning. Anhållningsberättigade tjänstemän är enligt 2 kap. 9 § i tvångsmedelslagen de tjänstemän med en viss tjänstebestämmelse vid en förundersökningsmyndighet som anges i bestämmelsen samt åklagare. I fråga om anhållningsberättigade tjänstemän vid Försvarmakten föreskrivs särskilt. I brådskande situationer kan beslutet om genomsökning av utrustning fattas av en polisman.

I 8 kap. 29 § beaktas separat de situationer som gäller den information som avses i 8 kap. 1 § 3 mom. Det är fråga om information som någon enligt 17 kap. 10–14, 16, 20 eller 21 § i rättegångsbalken (4/1734) har skyldighet eller rätt att vägra vittna om och som enligt 7 kap. 3 § i tvångsmedelslagen inte får tas i beslag eller kopieras. Om det finns skäl att anta att genomsökningen kommer att gälla sådan information som omfattas av utnyttjandeförbud, tillämpas bestämmelserna om särskild husrannsakan. I 8 kap. 15 § 1 och 2 mom. i tvångsmedelslagen föreskrivs det att domstolen beslutar om särskild husrannsakan och förordnande av ett genomsökningsombud. Om det vid en allmän husrannsakan eller en platsgenomsökning visar sig att genomsökningen gäller information som avses i 1 § 3 mom. eller om det är nödvändigt att skyndsamt företa särskild husrannsakan, kan dock en anhållningsberättigad tjänsteman besluta att särskild husrannsakan ska företas och att ett

genomsökningsombud ska förordnas. När det är fråga om information enligt 1 § 3 mom. som omfattas av utnyttjandeförbud, fattas beslut om genomsökning av utrustning utifrån varje enskilt fall av antingen domstolen eller en anhållningsberättigad tjänsteman.

Genomsökning av utrustning kan företas som ett självständigt tvångsmedel eller i samband med genomsökning av en plats, såsom husrannsakan. I 8 kap. 21 § 3 mom. i tvångsmedelslagen föreskrivs det att ett beslut om genomsökning av en plats får med vissa begränsningar utsträckas till att gälla även tekniska anordningar eller informationssystem på förrättningsplatsen. I ett sådant fall ska enligt 8 kap. 28 § i tvångsmedelslagen bestämmelserna om genomsökning av platser tillämpas. Av praktiska skäl företas genomsökning av utrustning dock oftast i polisens lokaler.

I enlighet med de gällande bestämmelserna förutsätter genomsökning av utrustning i princip inte förhandskontroll av en rättslig myndighet som är fristående från brottsutredningen, såsom en domstol. Genom lagen om ändring av tvångsmedelslagen (452/2023) fogades till 8 kap. en ny 29 a §, som gäller domstolsprövning av genomsökning av utrustning. Det är fråga om domstolens kontroll i efterhand. I bestämmelsen föreskrivs det att om genomsökning av utrustning har företagits i samband med husrannsakan eller sådan platsgenomsökning som avses i 18 § 4 mom. eller om det finns anledning att anta att genomsökningen har omfattat sådan information som avses i 1 § 3 mom., ska domstolen på yrkande av innehavaren av utrustningen eller av en annan person som har rätt till utrustningen avgöra om det har funnits förutsättningar för genomsökning av utrustning eller om genomsökningen har genomförts på det sätt som krävs enligt 22 § och med iakttagande i tillämpliga delar av 5 och 6 §. Ett yrkande som gäller domstolsprövning av lagligheten hos tvångsmedlet kan med stöd av gällande bestämmelser framställas av innehavaren av utrustningen eller av någon annan som har rätt till den. Inom ramen för gällande bestämmelser kan förundersökningsmyndigheterna inte föra beslut om genomsökning av utrustning till domstol för kontroll i efterhand.

Europeiska unionens domstol har i punkterna 92, 94 och 102 i domen om genomsökning av utrustning konstaterat att tillgången till innehållet i en mobiltelefon kan medföra tillgång till inte bara trafik- och lokaliseringuppgifter, utan även till foton, webbhistorik och innehållet i den kommunikation som skett med hjälp av telefonen. Det kan inte heller uteslutas att det bland de uppgifter som finns lagrade i en mobiltelefon kan finnas särskilt känsliga uppgifter. Behöriga myndigheters tillgång till personuppgifter har ansetts medföra en risk för allvarliga eller till och med särskilt allvarliga ingrepp i den registrerades grundläggande fri- och rättigheter.

I 8 kap. 20 § i tvångsmedelslagen finns en definition av genomsökning av utrustning. Med genomsökning av utrustning avses genomsökning av datainnehållet i datorer, teleterminalutrustning eller andra motsvarande tekniska anordningar eller informationssystem vid tidpunkten för genomsökning. Enligt 20 § 2 mom. får genomsökning av utrustning inte gälla sådana förtroliga meddelanden som omfattas av bestämmelserna om teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation i 10 kap., som gäller hemliga tvångsmedel. Information som inhämtas genom användning av vissa teletvångsmedel omfattas således inte av tillämpningsområdet för information som inhämtas vid genomsökning av utrustning. I EU-domstolens dom om genomsökning av utrustning hänvisas det till möjligheten att få tillgång till uppgifter som finns lagrade i en mobiltelefon, men i enlighet med den ovannämnda begränsningen i tvångsmedelslagen är en sådan allmän tillgång till alla uppgifter i en teleterminalutrustning dock inte möjlig. Det bör dock noteras att även om den information som inhämtas vid genomsökning av utrustning är mer begränsad, är genomsökning av utrustning inte ett obetydligt tvångsmedel med tanke på skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna. Genomsökning kan riktas mot ett konfidentiellt meddelande i utrustningen, och i samband med den kan andra uppgifter om en persons privatliv framgå (RP 217/2022, s. 31).

Genomsökning av utrustning kan också riktas mot utrustning som inte innehåller information som är väsentlig med tanke på respekten för privatlivet eller skyddet för personuppgifter.

Allmänt taget bör det också beaktas att med tanke på den tekniska utvecklingen och förändringarna i omvärlden till följd av den har betydelsen och effekten av genomsökning av utrustning som tvångsmedel förändrats efter det att bestämmelserna om genomsökning utfärdades. Nuförtiden kan utrustning, särskilt mobiltelefoner, i princip innehålla även mycket information om en person.

Enligt punkt 96 i domen om genomsökning av utrustning är allvaret i det brott som utredningen gäller en av de viktigaste faktorerna vid proportionalitetsbedömningen av det ingrepp som tillgång till personuppgifter i en mobiltelefon innebär. I domen förutsätts det dock inte att genomsökning av utrustning begränsas till endast allvarliga brott, med beaktande av risken för att brott blir obeivrade (punkt 97). I punkt 102 konstaterar domstolen att det för att tillgodose kravet på att en proportionalitetsbedömning görs i varje enskilt fall, där samtliga relevanta omständigheter vägs mot varandra, är av väsentlig betydelse att frågan om tillstånd att använda detta tvångsmedel prövas av en domstol eller en oberoende myndighet. Enligt punkt 103 i domen måste domstolen eller den oberoende myndigheten kunna göra en korrekt avvägning mellan å ena sidan de intressen som inom ramen för brottsbekämpning gör sig gällande för att svara mot utredningens behov och å andra sidan de grundläggande rättigheterna avseende respekt för privatlivet och skydd av personuppgifter för den som saken gäller.

I 1 kap. i tvångsmedelslagen föreskrivs det om allmänna principer, såsom proportionalitetsprincipen och principen om minsta olägenhet. Enligt 1 kap. 2 § får tvångsmedel användas endast om det kan anses försvarligt med beaktande av hur grovt det undersökta brottet är, hur viktigt det är att brottet utreds och av att den misstänktes eller någon annans rättigheter kränks när tvångsmedel används samt övriga omständigheter som inverkar på saken. Enligt 1 kap. 3 § ska tvångsmedel användas så att man inte ingriper i någons rättigheter mer än vad som är nödvändigt för att syftet med användningen ska nås och så att ingen i onödan orsakas skada eller olägenhet.

Enligt 8 kap. 21 § får genomsökning av utrustning företas, om det finns skäl att misstänka att ett brott har begåtts för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex månader eller om omständigheter som anknyter till utdömande av samfundsbot utreds, och det kan antas att det vid genomsökning påträffas handlingar eller information som har anknytning till det brott som undersöks och som ska tas i beslag eller handlingar som ska kopieras. Genomsökning av utrustning får företas också för att återlämna en anordning till den som har rätt till den, om det finns anledning att anta att den har avhållits genom brott. Genomsökning av utrustning har inte begränsats till enbart ytterst allvarliga brott utan kan användas på ett mycket omfattande sätt vid utredning av olika brott. Vid bedömningen av förutsättningarna för genomsökning av utrustning ska dock bland annat proportionalitetsprincipen enligt 1 kap. 2 § i tvångsmedelslagen beaktas. Tvångsmedel som i Finland omfattas av förhandskontroll av en domstol är med vissa undantag bland annat särskild husrannsakan och teletvångsmedlen teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation. Användningen av dessa teletvångsmedel har vanligen begränsats på brottsrubriceringsnivå eller utifrån brottets allvarlighetsgrad.

I domen om genomsökning av utrustning har domstolen inte definierat vad som avses med oberoende myndighet. Med tanke på helheten bör man beakta EU-domstolens dom i målet *Prokuratuur* (C-746/18), som den hänskjutande domstolen kort har hänvisat till (dom C-548/21, punkt 28). I domen i målet *Prokuratuur* ansågs åklagarmyndigheten, vars uppdrag är att leda förundersökningar och, i förekommande fall, väcka åtal i samband med ett senare förfarande,

inte vara en oberoende myndighet som kunde ha fattat beslut om förhandstillstånd för inhämtande av uppgifter (dom C-746/18, punkterna 51, 54–59 och punkt 2 i domslutet).

I domen om genomsökning av utrustning har EU-domstolen inte tagit ställning till betydelsen av domen i målet *Prokuratuur* med tanke på den aktuella situationen. Det bör också noteras att nämnda dom i princip har gällt en annan situation, och utifrån domarna är åklagarmyndighetens eventuella ställning som oberoende myndighet vid förhandskontroll när det gäller genomsökning av utrustning således inte entydig. Eftersom domstolens dom om genomsökning av utrustning inte är tydlig i fråga om kravet på åklagarens oberoende, är det möjligt att tolka avgörandet så att domstolen inte har uteslutit åklagarens möjlighet att bevilja förhandstillstånd för genomsökning av utrustning, om man säkerställer en korrekt avvägning mellan å ena sidan de intressen som inom ramen för brottsbekämpning gör sig gällande för att svara mot utredningens behov och å andra sidan de grundläggande rättigheterna avseende respekt för privatlivet och skydd av personuppgifter för den som saken gäller. Det är dock också möjligt att tolka domstolens rättspraxis så att åklagaren inte heller i de situationer som avses i domen om genomsökning av utrustning uttryckligen uppfyller det krav på oberoende som ställs i domen i målet *Prokuratuur* (punkterna 51, 54–59).

Vid en bedömning av om åklagaren är oberoende vid utredningen av ett brott bör bland annat åklagarens ställning i det finländska förundersökningssystemet beaktas. Enligt 2 kap. 2 § i förundersökningslagen (805/2011) leds förundersökningen av en förundersökningsmyndighet (en anställningsberättigad tjänsteman) och åklagaren är undersökningsledare endast vid så kallade polisbrottsutredningar. I 5 kap. 3 § föreskrivs det dessutom om samarbetskyldighet och enligt 2 mom. i den paragrafen ska åklagaren i behövlig utsträckning delta i förundersökningen för att säkerställa att ärendet utreds på det sätt som avses i 1 kap. 2 §. Enligt 5 kap. 2 § 1 mom. i förundersökningslagen ska förundersökningsmyndigheten på åklagarens begäran göra förundersökning eller utföra förundersökningsåtgärder, och förundersökningsmyndigheten ska också annars iakta de föreskrifter som åklagaren meddelar för att säkerställa att ärendet utreds så som avses i 1 kap. 2 §.

I Finland har åklagarväsendet inte organiserats hierarkiskt så att en överordnad åklagare kan meddela föreskrifter eller anvisningar för ett avgörande, utan åklagaren har självständig och oberoende åtalsprövningsrätt. Enligt 2 kap. 10 § i lagen om Åklagarmyndigheten (32/2019) utövar åklagaren självständig och oberoende åtalsprövningsrätt, och i de brottmål som åklagaren handlägger ska han eller hon självständigt och oberoende fatta de avgöranden som omfattas av hans eller hennes beslutanderätt och som gäller förverkligandet av det straffrättsliga ansvaret. Enligt 2 kap. 9 § ska en åklagare se till att det straffrättsliga ansvaret i de mål som han eller hon handlägger förverkligas utan dröjsmål och på ett jämlikt och ekonomiskt sätt enligt vad parternas rättsskydd och allmänintresset kräver. Enligt 2 kap. 11 § 2 mom. kan dock riksåklagaren överta avgörandet av ett ärende som ankommer på en underlydande åklagare eller förordna att en underlydande åklagare ska utföra ett åtal som riksåklagaren beslutat väcka. Riksåklagaren kan också förordna att en underlydande åklagare ska utföra åtalsprövningen i ett mål.

I fråga om EU-domstolens dom om genomsökning av utrustning kan åklagarens ställning och roll i brottsutredningar enligt det finländska systemet tolkas uppfylla de krav på en oberoende myndighet som EU-domstolen ställer i domen i målet *Prokuratuur*. Utifrån det ovan sagda verkar domstolen i domslutet i domen i målet *Prokuratuur* betona åklagarens ställning som förundersökningsledare, dock med beaktande av att åtal kan väckas i ett senare förfarande. Med beaktande av bland annat punkt 54 i domen i målet *Prokuratuur* är det möjligt att tolka att åklagaren trots sin skyldighet att vara objektiv inte har ”en neutral ställning i förhållande till

parterna i det straffrättsliga förfarandet”, eftersom åklagaren enligt 1 kap. 2 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) ska väcka och utföra åtal för brott.

EU-domstolens dom om genomsökning av utrustning verkar i vilket fall som helst förutsätta att tvångsmedelslagens bestämmelser om genomsökning av utrustning ändras så att genomsökning av utrustning i fortsättningen ska förutsätta förhandstillstånd av en domstol eller något annat oberoende förvaltningsorgan, utom bland annat i motiverade brådskande fall. Domen bedöms dock inte begränsa att det nationellt föreskrivs också om andra undantagssituationer, om de förutsättningar som anges i domen i övrigt uppfylls (se närmare motiveringen till lagstiftningsordningen i avsnitt 9). Utifrån det ovan sagda är det oklart dels hur domstolens tidigare rättspraxis inverkar på det aktuella ärendet bland annat med tanke på kraven på åklagarens oberoende, dels hur det uttryckligen förhåller sig mellan åklagarens ställning och roll i förundersökningar enligt det finländska systemet och domstolens rättspraxis.

På de grunder som anges ovan kan det bedömas att enligt det finländska systemet deltar åklagaren inte direkt i brottsutredningar och har en neutral ställning i förhållande till parterna i straffprocessen (se närmare avsnitt 4.1 om alternativa handlingsvägar). Exempelvis kan beslut om sådan genomsökning av utrustning som avses i 8 kap. 29 § i tvångsmedelslagen fattas av någon annan åklagare än den som eventuellt väcker åtal i samband med ett senare förfarande. Såsom generaladvokaten konstaterar i sitt förslag till avgörande före domen i målet *Prokuratuur* kan i ett sådant fall en åklagare, som inte har någon koppling till de intressen som är knutna till utredningen och åtalet i det aktuella förfarandet, inte klandras för att prioritera intressen i utredningen till nackdel för de intressen som rör skydd för de berörda personernas uppgifter (punkt 126). Med beaktande av det rättsmedel i efterhand som kan användas i domstol enligt 8 kap. 29 a § i tvångsmedelslagen kan rätten till ett effektivt rättsskydd för den som genomsökningen av utrustning gäller anses vara tryggad i tillräcklig utsträckning och således säkerställs även rätten till en rättvis rättegång.

Den nämnda alternativa handlingsvägen lämnar dock rum för tolkning. Således anses det i propositionen vara ett mer motiverat alternativ att ett beslut om genomsökning av utrustning som fattats av en anhållningsberättigad tjänsteman förutsätter förhandstillstånd av domstol. I propositionen föreslås det att 8 kap. 29 § i tvångsmedelslagen ändras så att domstolen beslutar om genomsökning av utrustning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman, med vissa särskilt angivna undantag. Det har ansetts räcka med domstolens tillstånd i efterhand till exempel i nödvändiga brådskande situationer.

Det föreslås också att 8 kap. 21 § 3 mom. upphävs. Enligt momentet får ett beslut om genomsökning av en plats utsträckas till att gälla även tekniska anordningar eller informationssystem på förrättningsplatsen, om det inte är fråga om genomsökning av en plats för att söka efter en person. Enligt 8 kap. 15 § 3 mom. får en polisman utan beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman företa allmän husrannsakan och platsgenomsökning också när det är nödvändigt på grund av sakens brådskande natur. Således kan också en polisman i enlighet med 8 kap. 21 § 3 mom. genom eget beslut företa genomsökning av utrustning. Eftersom det föreslås att i fortsättningen får endast en anhållningsberättigad tjänsteman fatta beslut om genomsökning av utrustning när genomsökning är nödvändig på grund av sakens brådskande natur, anses det motiverat att upphäva 8 kap. 21 § 3 mom.

I sin dom om genomsökning av utrustning påpekar domstolen att de begränsningar som enligt dataskyddsdirektivet för brottsbekämpning får göras av de i artiklarna 7 och 8 i stadgan om de grundläggande rättigheterna fastslagna rättigheterna avseende respekt för privatlivet och familjelivet respektive skydd av personuppgifter ska tolkas i överensstämmelse med kraven i artikel 52.1 i stadgan, däribland kravet på proportionalitet. Dessa grundläggande rättigheter är

inte absoluta, utan måste bedömas utifrån deras funktion i samhället och vägas mot andra grundläggande rättigheter. Artikel 52.1 i stadgan innebär ett krav på att samtliga begränsningar av dessa grundläggande rättigheter ska vara föreskrivna i lag och vara förenliga dels med det väsentliga innehållet i rättigheterna, dels med proportionalitetsprincipen. Enligt proportionalitetsprincipen får rättighetsbegränsningar endast göras om de är nödvändiga och faktiskt svarar mot mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av unionen eller mot behovet av skydd för andra människors fri- och rättigheter. Begränsningarna måste inskränkas till vad som är absolut nödvändigt och den lagstiftning där de aktuella begränsningarna föreskrivs måste innehålla tydliga och precisa bestämmelser som reglerar omfattningen och tillämpningen av dessa begränsningar. I domen om genomsökning av utrustning har domstolen påpekat i fråga om behandlingen i samband med genomsökning av utrustning att proportionalitetsbedömningen av en begränsning av de i artiklarna 7 och 8 i stadgan fastslagna rättigheterna ska innefatta en avvägning av samtliga relevanta omständigheter i det enskilda fallet.

Till denna del har domstolen ansett det vara av betydelse att i det aktuella ärendet ger medlemsstatens lagstiftning en möjlighet för polisen att utan förhandstillstånd bereda sig tillgång till uppgifter som finns lagrade i en mobiltelefon. Domstolen konstaterar att en sådan möjlighet kan, beroende på innehållet i den aktuella mobiltelefonen och de val som polisen gör, medföra att polisen får tillgång inte bara till trafik- och lokaliseringssuppgifter, utan även till foton och webbhistorik eller till och med till en del av den kommunikation som skett med hjälp av telefonen, bland annat genom att gå in och läsa de meddelanden som finns lagrade i den. Utifrån en sådan samling av uppgifter går det enligt domstolen att i vissa fall dra mycket precisa slutsatser om den registrerades privatliv, såsom personens dagliga vanor, stadigvarande eller tillfälliga bostadsort, dagliga eller allmänna rörelsemönster, aktiviteter, sociala kontakter och umgängeskretsar. Domstolen påpekar också att det i en sådan situation inte heller inte kan anses vara uteslutet att det bland de uppgifter som finns lagrade i en mobiltelefon kan finnas särskilt känsliga uppgifter, såsom personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse. Det är just den känsliga karaktären av sådana uppgifter som utgör skälet till att det i artikel 10 i direktiv 2016/680 uppställs ett krav på särskilt skydd för dem. Detta skyddskrav gäller även för uppgifter som indirekt – efter en slutledning eller jämförande kontroll – avslöjar sådan känslig information. Enligt domstolen måste det anses att en nationell lagstiftning av nu aktuellt slag kan medföra ett allvarligt, eller till och med synnerligen allvarligt, ingrepp i de grundläggande rättigheter som fastslås i artiklarna 7 och 8 i stadgan.

Kravet på förhandskontroll av en domstol eller oberoende myndighet i EU-domstolens dom om genomsökning av utrustning gäller behandling där ett ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheter som fastslås i artiklarna 7 och 8 i stadgan kan anses vara allvarligt, eller till och med synnerligen allvarligt. Enligt domstolen beror frågan om hur allvarlig rättighetsinskränkningen är på vilken typ av uppgifter som polisen har möjlighet att få tillgång till och hur känsliga uppgifterna är. En annan fråga är betydelsen av det mål av allmänt samhällsintresse som eftersträvas med rättighetsinskränkningen. Ytterligare en fråga är vilket samband som finns mellan ägaren till mobiltelefonen och det aktuella brottet samt om de aktuella uppgifterna är relevanta för att klarlägga omständigheterna kring brottet.

Domstolen har i domen om genomsökning av utrustning bedömt ärendet uttryckligen i fråga om uppgifter som finns lagrade i en mobiltelefon och ansett att sådana uppgifter kan innehålla särskilt känsliga uppgifter och att det utifrån en sådan samling av uppgifter går att i vissa fall dra mycket precisa slutsatser om en persons privatliv. Till exempel vid utredning av ekonomiska brott, miljöbrott eller arbetsbrott kan det finnas behov av att företa genomsökning också av sådan utrustning som sannolikt inte innehåller känsliga personuppgifter eller sådana uppgifter som gör det möjligt att dra precisa slutsatser om en persons privatliv. Det bedöms att en sådan

behandling inte innebär ett sådant allvarligt, eller till och med synnerligen allvarligt, ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheter som fastslås i artiklarna 7 och 8 i stadgan och som avses i EU-domstolens dom om genomsökning av utrustning.

Således bedöms det i propositionen vara motiverat att genomsökning av sådan utrustning som inte innehåller känsliga personuppgifter eller andra sådana uppgifter som kan göra det möjligt att dra mycket precisa slutsatser om den registrerades privatliv, såsom personens dagliga vanor, stadigvarande eller tillfälliga bostadsort, dagliga eller allmänna rörelsemönster, aktiviteter eller sociala kontakter och umgängeskretsar, inte ska omfattas av förhandskontroll av en domstol. Utöver att domen om genomsökning av utrustning inte bedöms förutsätta förhandstillstånd av en domstol i fråga om sådana anordningar, anses undantag från huvudregeln behövas för att endast de anordningar i fråga om vilka det finns behov av att säkerställa en domstolsbedömning för att trygga skyddet för privatlivet underställs förhandskontroll av en domstol. Detta bedöms också minska myndigheternas resursbehov.

Dessutom bedöms det vara proportionerligt att sådana situationer där det är fråga om att återlämna en anordning till den som har rätt till den, om det finns anledning att anta att den har avhållits genom brott (8 kap. 21 § 2 mom. i tvångsmedelslagen), inte ska omfattas av förhandskontroll av en domstol. Sådan behandling innebär inte heller ett sådant allvarligt, eller till och med synnerligen allvarligt, ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheter som fastslås i artiklarna 7 och 8 i stadgan och som avses i EU-domstolens dom om genomsökning av utrustning, eftersom i de situationer som avses i 8 kap. 21 § 2 mom. i tvångsmedelslagen är undersökningen av innehållet i utrustningen mycket begränsad och görs endast till den del utrustningens rättmätiga ägare kan identifieras (se också exemplet i avsnitt 4.1.4). Genomsökningen avslutas och den information i utrustningen som man eventuellt fått tillgång till utplånas genast när utrustningens ägare har bekräftats.

Vidare bedöms det vara proportionerligt att sådana situationer där innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen frivilligt samtycker till genomsökning av utrustning inte ska omfattas av förhandskontroll av en domstol. Samtycke innebär i detta fall att personen samtycker till att en förhandskontroll inte görs av en domstol, det vill säga att genomsökning av utrustning företas genom beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman. Situationer med samtycke till undantag från förhandskontroll av en domstol behövs till exempel för att möjliggöra ett snabbt förfarande i samband med genomsökning av utrustning. Möjligheten till undantag som grundar sig på samtycke kan ha betydelse bland annat för den som saken gäller, eftersom en snabb genomsökning av utrustning också innebär att utrustningen snabbare återlämnas till personen i fråga eller till exempel att bevis för oskyldighet kan läggas fram. Dessutom minskar möjligheten till undantag myndigheternas behov av resurser.

I propositionen föreslås det också att den gällande 8 kap. 29 a §, som gäller domstolsprövning av genomsökning av utrustning, upphävs. Eftersom det föreslås att genomsökning av utrustning i regel ska omfattas av förhandskontroll av en domstol, är det inte motiverat att det dessutom föreskrivs särskilt om en rätt till separat överklagande. Utgångspunkten för förslaget till ändring är således att domstolen gör en förhandskontroll och att de grundläggande fri- och rättigheterna för innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till den ska tryggas bättre. Det har dock ansetts behövligt att möjliggöra domstolsbehandling och rätt till separat överklagande i sådana situationer där genomsökning av utrustning grundar sig endast på en anhållningsberättigad tjänstemans beslut i särskilt angivna undantagsfall. Eftersom genomsökningen av utrustning i dessa situationer inte grundar sig på förhandskontroll av en domstol, behöver det säkerställas att de grundläggande fri- och rättigheterna tillgodoses genom domstolens efterhandskontroll. På grund av upphävandet av 29 a § föreslås dessutom en separat övergångsbestämmelse.

1.2 Beredning

Propositionen har beretts vid justitieministeriet. Vid beredningen var man tvungen att avvika från det normala remissförfarandet, eftersom propositionen är brådskande. Brådskan beror på Europeiska unionens domstols dom i mål C-548/21 *CG mot Bezirkshauptmannschaft Landeck* den 4 oktober 2024. Till följd av domen har beslutsfattandet i fråga om genomsökning av utrustning blivit oklart. Genom den föreslagna ändringen tryggas de grundläggande fri- och rättigheterna bättre genom att det föreskrivs om förhandskontroll av en domstol, med vissa särskilt angivna undantag. Under beredningen av propositionen har också berörda myndigheter hörts.

1.3 Remissvar

1.3.1 Remissbehandling av propositionsutkastet i tjänsten utlåtande.fi

Utkastet till regeringsproposition var ute på öppen remiss i tjänsten utlåtande.fi den 5–20 mars 2025 ([utlåtande.fi](#)). Justitieministeriet begärde utlåtande om utkastet till proposition av 25 instanser. Inom den utsatta tiden erhöles 23 utlåtanden. Remissinstanserna var Electronic Frontier Finland - Effi ry, Finlands advokater, Oikeuspoliittinen yhdistys - Rättspolitiska föreningen Demla ry, Tullen, Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry, Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry, riksdagens justitieombudsmans kansli, Markku Fredman (advokat, docent i processrätt, arbetslivsprofessor), Östra Finlands universitet, Åklagarmyndigheten, Norra Karelen tingsrätt, dataombudsmannens byrå, Domstolsverket, försvarsministeriet, Helsingfors tingsrätt, Helsingfors hovrätt, Uleåborgs tingsrätt, Kymmenedalens tingsrätt, justitiekanslern i statsrådet, Gränsbevakningsväsendet, finansministeriet, inrikesministeriet och Polisstyrelsen. Dessutom har Polisstyrelsen bett polisenheterna lämna in eventuella utlåtanden till styrelsen, vilka har beaktats i Polisstyrelsens utlåtande. Utlåtanden lämnades till Polisstyrelsen av Ålands polismyndighet, polisinrättningen i Helsingfors, polisinrättningen i Tavastland, polisinrättningen i Östra Finland, polisinrättningen i Östra Nyland, polisinrättningen i Sydöstra Finland, Centralkriminalpolisen, polisinrättningen i Lappland, polisinrättningen i Sydvästra Finland, polisinrättningen i Västra Nyland, polisinrättningen i Uleåborg, polisinrättningen i Österbotten, Polisyrkeshögskolan och polisinrättningen i Inre Finland. Högsta domstolen meddelade sitt beslut att inte lämna något utlåtande.

I det utkast till proposition som var på remiss föreskrevs det att domstolen ska fastställa beslut om genomsökning av utrustning som fattats av en anhållningsberättigad tjänsteman, med vissa särskilt angivna undantag. Enligt utkastet till proposition skulle det inte vara tillåtet att företa genomsökning av utrustning utan domstolens fastställelse.

Samtyckesbaserad genomsökning av utrustning behandlades i avsnittet om alternativa handlingsvägar i det propositionsutkast som var på remiss i tjänsten utlåtande.fi. I propositionsutkastet bedömdes det att genomsökning av utrustning som grundar sig på en samtyckeskonstruktion förutsätter särskild granskning, och ingen möjlighet till undantag i fråga om detta föreslogs i utkastet. Genomsökning av utrustning som grundar sig på en samtyckeskonstruktion var alltså inte ett förslag i det utkast som var på remiss i utlåtande.fi och var därför inte ett centralt tema i begäran om utlåtande, utan behandlades bara som en alternativ handlingsväg.

Vid den fortsatta beredningen av propositionen gjordes bland annat utifrån Polisstyrelsens utlåtande en närmare bedömning av genomsökning av utrustning som grundar sig på samtycke (se även avsnitt 1.3.1.1, underrubriken ”*Samtycke av innehavaren av utrustningen eller av en*

annan person som har rätt till utrustningen till genomsökning av utrustning”). Vid den fortsatta beredningen har det ansetts motiverat att bedöma behovet ur alla parter synvinkel. Efter den fortsatta beredningen ordnades också en andra, riktad remissbehandling, som behandlas närmare i avsnitt 1.3.2.

Utifrån utlåtandena om det propositionsutkast som var på remiss i tjänsten utlåtande.fi har propositionen ändrats och kompletterats till de delar som behandlas nedan.

1.3.1.1 Närmare beskrivning av remissvaren

Behovet av ändring och ärendets brådskande natur

I de flesta utlåtanden konstaterades det uttryckligen att ändringsförslaget i utkastet till proposition är nödvändigt med anledning av Europeiska unionens domstols dom om genomsökning av utrustning. I en del utlåtanden ansågs också ändringsbehovet vara brådskande med beaktande av det rådande oklara rättsläget i fråga om bestämmelserna om beslut om genomsökning av utrustning. Enligt **Polisstyrelsens** utlåtande har vissa polisenheter i sina utlåtanden ansett att EU-domstolens avgörande inte nödvändigtvis strider mot den nationella lagstiftningen och att det för närvarande inte finns något behov av att ändra lagen, utan behovet av ändringar av lagstiftningen bör granskas som en större helhet.

En mer omfattande granskning av polisens befogenheter och granskning av behovet av en ny form av förhandskontroll

I **Polisstyrelsens** utlåtande framförs också betydelsen av en övergripande granskning av polisens befogenheter. Enligt utlåtandet är det i utkastet till proposition fråga om ett enskilt EU-domstolsavgörandes inverkan på en nationell förfarandebestämmelse om ett enskilt tvångsmedel. Polisstyrelsen anser det vara viktigt att man vid justitieministeriet och inrikesministeriet i fortsättningen granskar unionsrätten, EU-domstolens avgöranden under de senaste åren och förfarandebestämmelserna enligt de nuvarande lagarna (åtminstone tvångsmedelslagen och polislagen) samt helheten av de rättsmedel som grundlagsutskottet godkänt, till exempel i samband med det arbete som arbetsgruppen för revidering av tvångsmedelslagen nyligen har inlett. Det är viktigt att på ett övergripande och grundligt sätt överväga om det finns behov av att i större utsträckning ändra system som konstaterats vara bra och fungerande på nationell nivå, och i så fall på vilket sätt de ska ändras, samt att fundera på till exempel hurdan ett ändamålsenligt, beslutsfattande och oberoende förvaltningsorgan ska vara i framtiden i Finland. Det är sannolikt att motsvarande EU-rättsliga avgöranden fattas också i fortsättningen och då är det inte hållbart att processerna och lagstiftningen ändras en i taget utifrån enskilda avgöranden av EU-domstolen, utan i lagberedningsarbetet bör man på förhand bereda sig på eventuella konfliktsituationer.

Helsingfors hovrätt anser också i sitt utlåtande att det inte alls har övervägts om det skulle vara förnuftigast att inrätta ett oberoende nationellt förvaltningsorgan till exempel inom polisorganisationen för att utföra förhandskontroll.

Förhandskontroll och förfarande för fastställelse i domstol

I flera utlåtanden understöddes förslaget att beslutsfattande som gäller genomsökning av utrustning ska börja omfattas av förhandskontroll av en domstol, med vissa särskilt angivna undantag. Många remissinstanser ansåg också att det förfarande för fastställelse som föreslås i utkastet till proposition är motiverat. I en stor del av utlåtandena betonades dock att förfarandet för fastställelse är oklart och inkonsekvent, i synnerhet i förhållande till den gällande

tvångsmedelslagens systematik i fråga om domstolens beslutsfattande. I flera utlåtanden ansågs det också att åklagaren inte kan vara en sådan oberoende förvaltningsmyndighet som avses i domen om genomsökning av utrustning.

Vid den fortsatta beredningen har propositionen ändrats utifrån utlåtandena så att domstolen beslutar om genomsökning av utrustning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman, med vissa särskilt föreskrivna undantag.

Hörande av innehavaren av utrustningen eller av en annan person som har rätt till utrustningen samt förfarande i domstol

I utlåtandena fästes i stor utsträckning uppmärksamhet vid den domstolsbehandling och det förfarande för hörande av målpersonen som föreslås i utkastet till proposition. En del av remissinstanserna ansåg att förfarandet vid domstolsbehandlingen är oklart i utkastet till proposition. Enligt remissvaren bör det framgå att huvudregeln i bestämmelsen är att yrkande avgörs utan behandling vid sammanträde. När det gäller hörande av parter fäste man också uppmärksamhet vid kravet på rättsskydd enligt 21 § i grundlagen. Det önskades att förslaget förtydligas i frågan om huruvida ett ärende kan avgöras utan att innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till den hörs. I en del av utlåtandena betonades vikten av att höra den som saken gäller, medan en del av remissinstanserna ansåg det vara viktigt att domstolen avgör ett ärende som gäller genomsökning av utrustning utan att höra innehavaren av utrustningen. **Uleåborgs tingsrätt** föreslog i sitt utlåtande att polisen ska svara för hörandet av innehavaren av utrustningen eller av en annan person som har rätt till den innan yrkandet förs till domstol för avgörande.

Vid den fortsatta beredningen har propositionen utifrån utlåtandena ändrats så att även i författningstexten är en klar huvudregel i fråga om domstolsbehandling av ett yrkande som gäller genomsökning av utrustning att yrkandet avgörs utan behandling vid sammanträde, om domstolen anser att det är lämpligt. Yrkandet får dock behandlas i närvaro av den anhållningsberättigade tjänsteman som framställt yrkandet eller en av denne förordnad tjänsteman som är insatt i ärendet, om domstolen anser att det behövs. Behandlingen kan ske med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra.

Enligt förslaget behöver innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till den inte höras vid domstolsbehandlingen av ett yrkande som gäller genomsökning av utrustning. Till denna del motsvarar regleringen domstolsbehandling som gäller särskild husrannsakan (se även närmare motiveringen till lagstiftningsordningen i avsnitt 9). I Europeiska unionens domstols dom om genomsökning av utrustning, som ligger till grund för den lagändring som föreslås i propositionen, förutsätts inte eller tas inte uttryckligen ställning till om innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen ska höras med anledning av genomsökning av utrustning, i synnerhet inte till frågan om huruvida ett yrkande som gäller genomsökning av utrustning kan avgöras i domstol utan att innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till den hörs.

Enligt domen om genomsökning av utrustning förutsätter förhandskontroll att den domstol eller det oberoende förvaltningsorgan som ska utföra denna kontroll har alla de befogenheter och erbjuder alla de garantier som är nödvändiga för att tillgodose kravet på att en avvägning görs mellan de olika berättigade intressen och rättigheter som berörs. Vad särskilt gäller en brottsutredning kräver en sådan kontroll att denna domstol eller detta organ kan säkerställa en rättvis balans mellan berättigade intressen som i samband med brottbekämpning gör sig gällande för att svara mot utredningens behov å ena sidan, och de grundläggande rättigheter

avseende respekt för privatlivet och skydd av personuppgifter som tillkommer de personer vars uppgifter kan komma att lämnas ut å andra sidan (103).

Domstolsbehandlingens offentlighet

I en del utlåtanden fördes det fram att propositionen bör preciseras när det gäller frågor som gäller domstolsbehandlingens offentlighet. I utlåtandena ansågs det önskvärt att det i motiveringen till propositionen utreds vilka uppgifter parter eller utomstående har tillgång till och att man vid den fortsatta beredningen beaktar de sekretessbehov som hänför sig till utredning av brottet.

Vid den fortsatta beredningen har man bedömt omständigheter som hänför sig till offentligheten vid domstolsbehandling av ett ärende som gäller genomsökning av utrustning. Vid den fortsatta beredningen har det dock inte gjorts några ändringar i anslutning till detta eller i de bestämmelser som gäller frågan. Utgångspunkten vid behandling i domstol är partsoffentlighet. Genomsökning av utrustning är inte ett hemligt tvångsmedel enligt 10 kap. i tvångsmedelslagen och företas inte utan att målpersonen vet det. Utgångspunkten är således att det inte finns något behov av att hemlighålla uppgifter som hänför sig till saken. Det är dock möjligt att rättegångsmaterial som hänför sig till genomsökning av utrustning innehåller sekretessbelagda uppgifter om en pågående förundersökning. I dessa situationer ska 9 och 10 § i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007) tillämpas i fråga om ärendehandlingar och 15 § i den lagen i fråga om behandling inom stängda dörrar. Tingsrättens avgörande i ett ärende som gäller genomsökning av utrustning är offentligt vad gäller tillämpade bestämmelser och slutsats. Med stöd av 24 § 1 mom. 3 punkten i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar kan avgörandet till behövliga delar sekretessbeläggas. Det är också möjligt att bestämma att ärendehandlingar ska sekretessbeläggas på det sätt som föreskrivs i 16 § i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar tills åtalet har behandlats eller ärendet har avskrivits. Förundersökningsmyndigheten ska i sitt yrkande ta ställning till de offentlighetsaspekter som hänför sig till ärendet – detta konstateras särskilt också i specialmotiveringen.

Klagorätt eller rätt att söka ändring och förslagens förhållande till 8 kap. 29 a § i den gällande tvångsmedelslagen

I utlåtandena ansågs det att klagorätten och rätten att söka ändring i ett ärende som gäller genomsökning av utrustning och deras förhållande till 8 kap. 29 a § i den gällande tvångsmedelslagen behöver förtydligas. I några utlåtanden föreslogs det att 8 kap. 29 a § ändras så att man slopar begränsningen att genomsökning av utrustning endast i en del fall kan föras i efterhand till domstol för prövning.

Vid den fortsatta beredningen har bestämmelserna om rättsskydd setts över. Utifrån utlåtandena har propositionen ändrats så att det föreslås att den gällande 29 a § upphävs. Till den nya 29 § har fogats ett nytt 5 mom. där det föreskrivs att om beslut om genomsökning av utrustning endast har fattats av en anhållningsberättigad tjänsteman på det sätt som avses i 3 mom. (grundad anledning att anta att utrustningen inte innehåller känsliga uppgifter, situationer som avses i 21 § 2 mom. för att utreda vem som har rätt till utrustningen och genomsökning av utrustning som grundar sig på personens samtycke), ska domstolen på yrkande av innehavaren av utrustningen eller av en annan person som har rätt till utrustningen avgöra om det har funnits förutsättningar för genomsökning av utrustning. Till 29 § har även fogats ett nytt 6 mom. enligt vilket ett i 1 mom. avsett beslut av domstolen inte får överklagas genom besvär, men en anhållningsberättigad tjänsteman får dock anföra klagan över beslutet utan tidsbegränsning och klagan ska behandlas skyndsamt. I 4 och 5 mom. avsedda beslut av domstolen får överklagas

genom särskilda besvär och i sådana situationer som avses i 3 och 4 mom. ska material som samlats vid en genomsökning av utrustning som har förrättats med stöd av ett beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman utplånas utan dröjsmål, om domstolen anser att det inte har funnits förutsättningar för genomsökning av utrustning. Åtgärden kan dock skjutas upp tills domstolens beslut har vunnit laga kraft (se även motiveringen till lagstiftningsordningen).

Uppgifter som hänför sig till särskild husrannsakan

En del av remissinstanserna fäste uppmärksamhet vid att det i 8 kap. 29 § 1 mom. saknas hänvisning till uppgifter enligt 8 kap. 1 § 3 mom. Enligt utlåtandet från riksdagens justitieombudsmans kansli blir det oklart hur man ska gå till väga om det under pågående genomsökning av utrustning upptäcks att genomsökningen riktas mot ovan avsedda uppgifter.

Utifrån utlåtandena har propositionen ändrats så att det till det föreslagna nya 1 mom. har fogats en hänvisning till uppgifter enligt 8 kap. 1 § 3 mom. och till förfarandet i situationer som hänför sig till dessa uppgifter. Bestämmelsen och förfarandet i samband med den i fråga om sådana uppgifter som avses i 8 kap. 1 § 3 mom. har också förtydligats i specialmotiveringen.

Undantag från domstolens förhandskontroll

I fråga om de särskilt föreskrivna undantagsfall som föreslås i propositionen betonade remissinstanserna behovet av att precisera i vilka situationer domstolens förhandskontroll inte behövs. Dessutom ansåg en del av remissinstanserna det vara viktigt att specialmotiveringen till det föreslagna 8 kap. 29 § 2 mom. motsvarar författningstexten i fråga om tröskeln för förhandskontroll av en domstol. Riksdagens justitieombudsmans kansli ansåg i sitt utlåtande att regleringens inexakthet och omfattning kan leda till påståenden i efterhand om att i strid med den anhållningsberättigade tjänstemannens uppfattning har uppgifterna varit sådana i fråga om vilka domstolen skulle ha haft beslutanderätt. I fråga om de situationer som avses i 8 kap. 21 § 2 mom. lyfte riksdagens justitieombudsmans kansli även fram att den begränsning av genomsökning som nämns i motiveringen och som innebär att undersökningen ska begränsas till att utreda utrustningens rättmätiga ägare, bör framgå av författningstexten. Polisstyrelsen föreslog att man bedömer en sådan situation där en anhållningsberättigad tjänsteman genom eget beslut och med stöd av sin prövningsrätt med fog har antagit att en utrustning inte innehåller sådana uppgifter som avses i 8 kap. 29 § 2 mom., men sådana uppgifter ändå avslöjas i samband med genomsökning av utrustningen. En del av remissinstanserna föreslog att propositionen kompletteras i fråga om de brådskande situationer som lyfts fram i specialmotiveringen för att säkerställa ett enhetligt förfarande.

Vid den fortsatta beredningen har propositionen ändrats utifrån utlåtandena så att specialmotiveringen har förenhetligats med vad som föreskrivs i paragrafen om tröskeln för förhandskontroll av en domstol i fråga om sådan utrustning som avses i 3 mom. I anslutning till sådana eventuella påståenden i efterhand som nämns i utlåtandet från riksdagens justitieombudsmans kansli bör man även beakta de nya 5 och 6 mom., som gäller domstolsprövning av genomsökning av utrustning och besvärsmått i fråga om genomsökning av utrustning som företagits genom beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman.

I det föreslagna 3 mom. föreskrivs även att om det vid genomsökningen upptäcks att utrustningen innehåller uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter, andra känsliga uppgifter eller uppgifter som gäller privatlivet, ska genomsökningen av utrustningen avbrytas och ärendet föras till domstol för behandling så snart det är möjligt, dock senast inom 24 timmar. Utifrån utlåtandet från riksdagens justitieombudsmans kansli har det till författningstexten dessutom fogats en begränsning i fråga om de situationer som avses i 8 kap.

21 § 2 mom., det vill säga genomsökningen av utrustning ska begränsas till sådana uppgifter som är nödvändiga för att utreda vem som har rätt till utrustningen och de uppgifter som fått från utrustningen ska därefter omedelbart utplånas. Utifrån Polisstyrelsens (och Centralkriminalpolisens) kommentarer har propositionens specialmotivering kompletterats så att vissa delar av de exempelsituationer som Polisstyrelsen föreslår i fråga om brådskande situationer har beaktats.

I samband med att en anordning sätts i flygplansläge ska dessutom 8 kap. 22 § beaktas, där det föreskrivs om omhändertagande av anordning för genomsökning av utrustning. Enligt 8 kap. 22 § 2 mom. ska en anordning tas i beslag, om genomsökningen av utrustning inte kan företas utan dröjsmål. Omhändertagande av anordning ska tillämpas i fall där anordningen ännu inte finns hos förundersökningsmyndigheten i beslag eller för kopiering av handlingar eller där den inte i samband med en genomsökning samtidigt tas i besittning av polisen för beslag eller kopiering (RP 222/2010 rd, s. 317). Vid omhändertagande eller beslag av en anordning har det ansetts vara möjligt att sätta en anordning i så kallat flygplansläge, det vill säga att åtgärden kan anses ingå i till exempel omhändertagande av anordning och det innebär ännu inte genomsökning av utrustning. I fråga om det sistnämnda har specialmotiveringen till propositionen kompletterats.

Samtycke av innehavaren av utrustningen eller av en annan person som har rätt till utrustningen till genomsökning av utrustning

Polisstyrelsen anser i sitt utlåtande att när det gäller genomsökning av utrustning och andra tvångsmedel är det viktigt att betydelsen av samtycke granskas grundligt i framtiden. Enligt utlåtandet är det motiverat att ett beslut om genomsökning av utrustning inte behöver lämnas till domstolen för fastställelse, om till exempel målsäganden eller ett vittne av egen vilja vill överlåta materialet i anordningen för förundersökning. Det är klart att om en part själv överlåter material från anordningen, är det åtminstone då inte fråga om genomsökning av utrustning. I utlåtandet nämns dessutom att polisinrättningen i Inre Finland har konstaterat att om det är fråga om målsägandens eller ett vittnes samtycke till att en anordning genomsöks, kan förfarandet leda till en ur deras synvinkel ofördelaktig situation när deras anordningar blir i polisens besittning, och förfarandet bidrar således inte till att främja kravet på att åtgärden ska vidtas utan dröjsmål enligt 8 kap. 22 § i tvångsmedelslagen.

I avsnitt 5.1.2 i det utkast till proposition som var på remiss behandlades genomsökning av utrustning som grundar sig på samtycke som en alternativ handlingsväg. I slutet av avsnittet konstaterades det att genomsökning av utrustning inte nödvändigtvis kan grunda sig på samtycke, för genomsökning skulle vara möjlig genom myndighetsbeslut oberoende av personens vilja, och genomförandet av genomsökning skulle inte nödvändigtvis vara frivilligt. Därmed skulle det inte vara fråga om ett genuint samtycke som grundar sig på frivillighet. Högst kan det övervägas huruvida domstolsbehandling kan frångås, och vid beredningen bedömdes det att frågan kräver närmare bedömning med tanke på alla parter. Därför ansågs det vid beredningen att det är mer motiverat att granska frågan i samband med en separat bedömning.

Vid den fortsatta beredningen av propositionen gjordes bland annat utifrån Polisstyrelsens ovannämnda utlåtande en närmare bedömning av genomsökning av utrustning som grundar sig på samtycke. Propositionen har vid den fortsatta beredningen ändrats så att en anhållningsberättigad tjänsteman också kan besluta om genomsökning av utrustning, om innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen frivilligt samtycker till det med beaktande av den aktuella situationen (se närmare det föreslagna 29 § 3 mom., specialmotiveringen och motiveringen till lagstiftningsordningen).

Behandlingstid i brådska situationer

Polisstyrelsen framförde i sitt utlåtande att det i bestämmelsen eller i specialmotiveringen till den bör förklaras vad som i praktiken avses med kravet på skyndsam domstolsbehandling. I utlåtandet ansågs det motiverat att den som framställt yrkandet känner till inom vilken tidsram beslutet meddelas.

Vid den fortsatta beredningen av propositionen har det ansetts vara tillräckligt att föreskriva att yrkandet ska tas upp till behandling utan dröjsmål och att ärendet ska avgöras skyndsamt. Detta överensstämmer också med andra motsvarande bestämmelser om skyndsam behandling i tvångsmedelslagen.

Bedömning av behandlingstiden för ärenden och tryggnad av tillräckliga resurser

I flera utlåtanden konstaterades det att tiden för att behandla ett ärende vid domstol (10–20 minuter per ärende) har uppskattats i underkant i utkastet till proposition. En del av remissinstanserna förde dessutom fram att bedömningen av förhållandet till budgetpropositionen inte är ändamålsenlig. I utlåtandena betonades behovet av att propositionens ekonomiska konsekvenser bedöms i detalj och att myndigheterna kompenseras till fullo för de kostnader som orsakas. Åtminstone bör man lyfta fram sådana nuvarande uppgifter som man bör avstå från eller redogöra för hur skötseln av de nuvarande uppgifterna bör effektiviseras. **Helsingfors hovrätt** lyfte i sitt utlåtande fram att utkastet till proposition inte innehåller någon bedömning av andelen ändringssökande och konstaterade att det är klart att propositionen också har konsekvenser för fullföljdsdomstolens verksamhet och resurser. I **finansministeriets** utlåtande ansågs det att det i propositionen på behörigt sätt hänvisas till finanspolitiska ministerutskottets riktlinje från februari 2024 om att uppgifter som följer av nya skyldigheter enligt EU-lagstiftningen eller den nationella lagstiftningen i regel ska finansieras genom att man avstår från befintliga uppgifter eller effektiviserar skötseln av de nuvarande uppgifterna. De nya uppgifter som föreslås i propositionen ska i enlighet med riktlinjerna skötas inom ramen för de nuvarande anslagen, och propositionen har således inga konsekvenser för statsbudgeten.

Vid den fortsatta beredningen av propositionen har bedömningen av konsekvenserna för myndigheterna ändrats och kompletterats i fråga om andelen ändringssökande och utifrån utlåtandena har uppskattningen av behandlingstiden per ärende ändrats både i fråga om polisen och domstolarna. Det är också värt att notera att utgångspunkten i propositionen är att ärenden avgörs i kansliet utan behandling vid sammanträde, om domstolen anser att det är lämpligt, och att det också separat föreskrivs om möjligheterna att frånga domstolens förhandskontroll. Enligt förslaget hörs inte heller innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen vid domstolsbehandlingen. Propositionen utgår således från ett förfarande som förutsätter en mindre arbetsmängd vid domstolsbehandlingen av ett ärende som gäller genomsökning av utrustning. Så som nämns i avsnitt 3.2.3 är syftet med det gränssnitt som gäller informationssystemens funktion även att göra det möjligt att framställa yrkanden och fatta domstolsbeslut via gränssnittet på ett sätt som motsvarar det nuvarande förfarandet till exempel i fråga om hemliga tvångsmedel. Därför avviker förfarandet inte i sig från det nuvarande andra förfarandet i annat än att det är fråga om ett nytt tvångsmedelsärende som behandlas i domstol. Det bidrar också till att effektivisera skötseln av uppgifter.

I remissvaren har domstolarna bedömt att utgifterna kommer att vara större än vad som anges i det utkast till proposition som var på remiss, och i regeringspropositionen har utgiftskalkylerna setts över. Lagens ekonomiska konsekvenser bedöms i sin helhet bli sådana att utgifterna kan täckas inom ramen för den nuvarande utgiftsramen för ämbetsverkens ekonomi. Detta uppfyller

finanspolitiska ministerutskottets riktlinje (6.2.2024), enligt vilken de nya uppgifter som följer av den föreslagna regleringen ska skötas inom ramen för de nuvarande anslagen (se även avsnitt 8). Verksamheten dimensioneras så att den genomförs inom ramen för de resurser som anvisats i budgeten. Att effektivisera skötseln av de nuvarande uppgifterna hör till syvende och sist till domstolarnas interna organisering av arbetet. Ämbetsverken ska följa upp kostnaderna för och utfallet av genomförandet, och om konsekvenserna av genomförandet är betydligt större än beräknat kan situationen ses över i senare budgetar.

Avslutande av genomsökning av utrustning och förstöring av insamlat material

En del av remissinstanserna lyfte fram behovet av att det föreskrivs om avslutande av genomsökning av utrustning och förstöring av insamlat material i de situationer där domstolen inte fastställer genomsökning av utrustning som företagits i brådska situationer. I en del av utlåtandena uppmärksammades också i större utsträckning förstöringen av material som samlats in och det omfattande förbudet mot att använda materialet.

Vid den fortsatta beredningen har ovannämnda utlåtanden beaktats och propositionen har ändrats så att det föreskrivs närmare om skyldigheten att avsluta genomsökning av utrustning och om förstöring av insamlat material.

Behov att ändra justitieministeriets beslut om jourarvoden (2.9.2014 (OM 38/123/2014))

Några remissinstanser fäste i sina utlåtanden uppmärksamhet vid behovet att bedöma och göra ändringar i justitieministeriets beslut om jourarvoden (2.9.2014 (OM 38/123/2014)), med beaktande av den ändring som gäller genomsökning av utrustning. Enligt utlåtandena har jourersättningarna inte höjts efter 2014 och för närvarande är de inte skäliga med beaktande av den allmänna kostnadsnivån.

I utlåtandena har uppmärksamhet fästs vid behovet att uppdatera justitieministeriets beslut om jourarvoden. Vid den fortsatta beredningen har det inte ansetts ändamålsenligt att uppdatera beslutet vad gäller det nu aktuella ärendet om genomsökning av utrustning. Ärendet är av mer omfattande betydelse och för en mer heltäckande bedömning av behoven att uppdatera beslutet är det motiverat att beredningen görs separat. I jourssituationer jämföras domstolsbehandling av ett ärende som gäller genomsökning av utrustning med andra ärenden enligt beslutet i fråga (teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation).

Beslut om genomsökning av utrustning i förhållande till bestämmelserna om husrannsakan

Enligt remissvaren bör förhållandet mellan bestämmelserna om beslut om genomsökning av utrustning och bestämmelserna om till exempel husrannsakan granskas. De föreslagna bestämmelserna har ansetts ge föremål för genomsökning av utrustning ett bättre rättsskydd än de platser som omfattas av skyddet för hemfriden, vilket leder till frågan om bestämmelserna om allmän husrannsakan strider mot de principer som framgår av EU-domstolens dom.

Europeiska unionens domstols dom om genomsökning av utrustning, som ligger till grund för propositionen, gäller en behörig myndighets tillgång till uppgifter som finns lagrade i en mobiltelefon och i domen förutsätts att det, utom i fråga om motiverade brådska fall, i den nationella lagstiftningen anges att användning av detta tvångsmedel förutsätter en förhandskontroll av en domstol eller en oberoende myndighet. I domen i fråga är det inte fråga om husrannsakan eller förhållandet mellan bestämmelserna om husrannsakan och beslutsförfarandet när det gäller tillgång till uppgifter i mobiltelefoner. Enligt den gällande tvångsmedelslagen beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman om allmän husrannsakan och

platsgenomsökning, medan domstolen beslutar om särskild husrannsakan och förordnande av ett genomsökningsombud, med undantag för situationer där det vid en allmän husrannsakan eller en platsgenomsökning visar sig att genomsökningen gäller information som avses i 1 § 3 mom. eller om det är nödvändigt att skyndsamt företa särskild husrannsakan. I de sistnämnda fallen beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman att särskild husrannsakan ska företas och att ett genomsökningsombud ska förordnas (8 kap. 15 § i tvångsmedelslagen). Bestämmelser om domstolsprövning av husrannsakan eller platsgenomsökning finns i 8 kap. 18 §. Vid den fortsatta beredningen har det inte ansetts nödvändigt att i större utsträckning bedöma tvångsmedelslagens bestämmelser om husrannsakan eller platsgenomsökning med beaktande av att Europeiska unionens dom om genomsökning av utrustning uttryckligen endast gäller genomsökning av datainnehållet i en mobiltelefon och kravet på förhandskontroll av en domstol eller en oberoende myndighet för att få tillgång till uppgifter. I propositionen föreslås det dock också att 8 kap. 21 § 3 mom. § upphävs.

Ändringsförslagets förhållande till genomsökning av utrustning vid polisundersökning och genomsökning av utrustning i samband med husrannsakan eller platsgenomsökning

Några remissinstanser fäste uppmärksamhet vid undersökningen av datainnehållet i anordningar i olika sammanhang. Enligt **riksdagens justitieombudsmans kansli** ger domen om genomsökning av utrustning anledning till en ny bedömning av bestämmelserna om de åtgärder enligt 6 kap. 4 § i polislagen som utförs vid polisundersökning och som motsvarar genomsökning av utrustning. I **justitiekanslerns** utlåtande ansågs det motiverat att bedöma på vilket sätt den förhandskontroll av en domstol som EU-domstolen förutsätter genomförs i fall där genomsökning av utrustning företas i samband med något annat tvångsmedel. Enligt 8 kap. 15 § i tvångsmedelslagen beslutar i regel en anhållningsberättigad tjänsteman om allmän husrannsakan och platsgenomsökning.

I fråga om 6 kap. 4 § i polislagen, som riksdagens justitieombudsmans kansli lyfte fram i sitt utlåtande, har det vid den fortsatta beredningen inte ansetts nödvändigt att närmare bedöma den berörda bestämmelsen om tryggnad av polisundersökning. I förarbetena till lagen verkar inte bestämmelsens förhållande till genomsökning av utrustning förtydligas. I enlighet med 8 kap. 29 § i den gällande tvångsmedelslagen är det i vilket fall som helst en anhållningsberättigad tjänsteman som beslutar om genomsökning av utrustning, och enligt förslaget i denna proposition ska domstolen i fortsättningen besluta om genomsökning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Det anses således vara tillräckligt tydligt att om det är fråga om genomsökning av data i elektronisk form som finns lagrade i en anordning, ska tvångsmedelslagens bestämmelser om genomsökning av utrustning iakttas.

Med avseende på det som lyfts fram i justitiekanslerns utlåtande bör det beaktas att även om en anhållningsberättigad tjänsteman även i fortsättningen beslutar om allmän husrannsakan och platsgenomsökning, är det i fråga om en anordning som påträffats i samband med dessa åtgärder domstolen som ska besluta om genomsökning, med vissa särskilt föreskrivna undantag. I enlighet med det ovannämnda föreslås det dock att 8 kap. 21 § 3 mom. i tvångsmedelslagen upphävs.

Begränsning av genomsökning av utrustning till endast undersökning av allvarliga brott

I remissvaren fäste man också uppmärksamhet vid tillämpningsområdet för genomsökning av utrustning. I Fredmans utlåtande betonades behovet av att avgränsa de brott vid vilkas utredning uppgifterna i en anordning får undersökas. Enligt utlåtandet räcker det inte med att enbart ändra sättet att fatta beslut. I utlåtandet föreslogs möjligheten att separat föreskriva att genomsökning av utrustning får tillämpas på sådana anordningar som sannolikt har använts för att begå ett

brott, även om brottet i fråga inte är ett sådant brott som enligt huvudregeln berättigar till genomsökning.

Vid den fortsatta beredningen har det inte ansetts ändamålsenligt att i större utsträckning bedöma behovet av att avsevärt avgränsa de brott som berättigar till genomsökning av utrustning för att utreda ett brott. Beträffande ärendet i fråga bör det noteras att Europeiska unionens domstols dom om genomsökning av utrustning, som ligger till grund för propositionen, företrädesvis gäller bestämmelser om förhandskontroll av en domstol eller en oberoende myndighet i den nationella lagstiftningen. I domen om genomsökning av utrustning har det inte heller varit fråga om en bedömning av Finlands nationella lagstiftning och i domen sätts inte någon sådan hög tröskel i fråga om förutsättningarna för genomsökning av utrustning som nämns i Fredmans utlåtande, det vill säga att genomsökning av utrustning ska vara tillåten endast vid allvarliga brott. Vid den fortsatta beredningen har det således bedömts att kravet på noggrant avgränsad lagstiftning i domen om genomsökning inte avser att förutsättningarna för genomsökning av utrustning ska begränsas till endast allvarliga brott (se till exempel punkterna 97 och 98 i domen om genomsökning).

Ikraftträdande

Några remissinstanser ansåg det vara mer ändamålsenligt att ändringen träder i kraft senare, så att det finns tid att förbereda sig för reformen och så att informationssystemen stöder verksamheten. I fråga om ikraftträdandet önskades att det preciseras om lagändringen ska tillämpas delvis retroaktivt.

Vid den fortsatta beredningen har ovannämnda utlåtanden beaktats och propositionen har ändrats utifrån dem så att de ändringar som föreslås i propositionen föreslås träda i kraft hösten 2025. Dessutom har avsnitt 7 kompletterats så att det tydligare framgår att lagändringarna inte ska tillämpas retroaktivt. Vid den fortsatta beredningen har det dock fogats ett förslag till övergångsbestämmelse till följd av upphävandet av 8 kap. 29 a §.

Innehållet i yrkande på genomsökning av utrustning och yrkande som riktas mot person

I ett utlåtande föreslogs det att man överväger att i första meningen i 8 kap. 29 § 1 mom. hänvisa till de omständigheter som ska specificeras i beslut om husrannsakan enligt 8 kap. 16 §. En del av remissinstanserna ansåg det motiverat att yrkanden och beslut riktas mot person på motsvarande sätt som vid det förfarande vid teleövervakning som anges i 10 kap.

Vid den fortsatta beredningen har specialmotiveringen kompletterats i fråga om de uppgifter som ska nämnas i ett yrkande som gäller genomsökning av utrustning. I specialmotiveringen har uppmärksamhet fåsts vid bland annat beslut om husrannsakan enligt 8 kap. 16 § och det har ansetts möjligt att yrkandet gäller flera än en anordning.

Vid den fortsatta beredningen har det inte ansetts motiverat att närmare bedöma behovet av att ändra tillståndet för genomsökning av utrustning så att det riktas mot en person. Till denna del har det i bedömningen inte ansetts att genomsökning av utrustning kan jämföras med teletvångsmedel, eftersom behovet av genomsökning av utrustning i regel har ansetts gälla en viss eller vissa redan kända anordningar. Enligt definitionen av genomsökning av utrustning avses med genomsökning av utrustning genomsökning av datainnehållet i datorer, teleterminalutrustning eller andra motsvarande tekniska anordningar eller informationssystem vid tidpunkten för genomsökning. En förutsättning för genomsökning är utöver hot om fängelsestraff i sex månader att det kan antas att det vid genomsökning påträffas handlingar eller information enligt 7 kap. 1 § 1 eller 2 mom. som har anknytning till det brott som undersöks

och som ska tas i beslag eller handlingar som ska kopieras med stöd av 7 kap. 2 §. Genomsökningen är således uttryckligen genomsökning av datainnehållet i en anordning eller programvara, och enligt förutsättningarna ska en bedömning av genomsökningens resultat därför ha gjorts innan genomsökningen företas.

Den personbaserade modell som tillämpas i fråga om teletvångsmedel, det vill säga att domstolen fattar beslut i fråga om den person som är föremål för genomsökning, innebär i praktiken en beslutsmodell på två nivåer, där domstolen i det första skedet beslutar om personkretsen för åtgärden och i det andra skedet bedömer en anhållningsberättigad tjänsteman de egentliga förutsättningarna för genomsökning av utrustning eller programvara. Således är det först beslutet av en anhållningsberättigad tjänsteman som avgränsar vilken utrustning och programvara samt uppgiftskategorier som genomsökningen ska gälla (i jämförelse med teleavlyssning, där föremålet är ett konfidentiellt meddelande), eftersom dessa inte presenteras för domstolen och domstolen därför inte kan bedöma hur allvarligt tvångsmedlet ingriper i skyddet för personens grundläggande fri- och rättigheter och om åtgärderna således är förenliga med proportionalitetsprincipen. Med tanke på skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna har Europeiska unionens domstol i sin dom om genomsökning av utrustning uttryckligen ansett att omfattande tillgång till uppgifter om privatlivet är problematisk (se punkterna 92 och 93 i domen om genomsökning av utrustning). Problemet med den personbaserade modellen blir i ljuset av domen om genomsökning av utrustning att i den modellen görs bedömningen av omfattningen av ingripandet i integritetsskyddet av en anhållningsberättigad tjänsteman och den förhandskontroll av en domstol som förutsätts i domen om genomsökning av utrustning genomförs inte nödvändigtvis på ett effektivt sätt. Det skulle också vara omöjligt att bedöma ett eventuellt ingripande i skyddet av känsliga uppgifter (se punkterna 105–107 i domen om genomsökning av utrustning). En utmaning är också att vid domstolsbehandlingen skulle inte ens polisen nödvändigtvis veta vad allt genomsökningen är avsedd att omfatta och riktas mot, eftersom det ännu inte skulle finnas någon utredning om den utrustning eller programvara som genomsökningen gäller. Således skulle det i stor utsträckning vara en anhållningsberättigad tjänsteman som beslutar om ingripande i skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna och det krav på förhandskontroll av en domstol som förutsätts i domen om genomsökning av utrustning skulle inte uppfyllas.

Det väsentliga med tanke på skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna är uttryckligen vilken slags information eller informationshelhet genomsökningen riktas mot innehållsmässigt eller tidsmässigt och personkretsen är inte så avgörande med tanke på skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna. Såväl misstänkta, målsägande som vittnen kan vara föremål för genomsökning av utrustning, men domstolens avgörandepraxis torde förutsätta (se punkt 100 i domen om genomsökning av utrustning) att det i lag föreskrivs noggrannare än för närvarande om kategorierna av dessa personer. Förslaget om en personbaserad modell förutsätter således utöver förutsättningarna för genomsökning av utrustning också en mer omfattande och noggrannare översyn och ny reglering av personkretsen för genomsökning i den nationella lagen, eftersom för närvarande begränsas tillämpningen av genomsökning i fråga om dessa andra personer främst av proportionalitetsprincipen.

I ändringsförslaget har man strävat efter att i så stor utsträckning som möjligt hålla sig inom ramen för den gällande lagen, dock så att nivån på beslutsfattandet ändras så att den motsvarar Europeiska unionens beslutspraxis. Det hade inte varit ändamålsenligt att i detta sammanhang se över hela förfarandet för genomsökning av utrustning, också med beaktande av att ändringsbehovet är brådskande.

Frågan om informationssystemlösningarna

Beträffande informationssystemlösningarna ansåg **Polisstyrelsen** att det är sannolikt att yrkanden lämnas i informationssystemet för polisärenden (Patja), där bland annat protokoll över beslut om genomsökning av utrustning upprättas. I ärendehanteringssystemet för hemliga tvångsmedel (Salpa) ingår inga sådana egenskaper. Polisenheterna har i sina utlåtanden understött Patja-systemet för att undvika dubbelarbete. När det gäller Patja-systemet är det ett problem att det inte är i kopplat till tingsrättens informationssystem.

Eftersom domstolen enligt propositionen ska besluta om genomsökning av utrustning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman, verkar det mest ändamålsenliga genomförandesättet vara att utnyttja ett redan befintligt system som är kopplat till domstolarnas system. Det dubbelarbete som lyfts fram i Polisstyrelsens utlåtande faller i vilket fall som helst på domstolarna, om förfarandet grundar sig på Patja-systemet. Det är dock skäl att de berörda behöriga myndigheterna förhandlar om och planerar de slutliga informationssystemlösningarna.

Åland

I remissvaren har det förts fram att Ålands tingsrätt inte har någon egen jour. Till denna del ansågs det viktigt att det i samband med ändringen säkerställs att polismyndigheten har tillgång till en jourhavande tingsrätt som uppfyller språkbestämmelserna i självstyrelselagen.

På Åland fattades 2024 sammanlagt 92 beslut om genomsökning av utrustning. I samband med den fortsatta beredningen har det inte funnits närmare uppgifter om hur många av dessa beslut som har gällt nödvändiga brådskande situationer. Vid den fortsatta beredningen har det ansetts vara tillräckligt att en anhållningsberättigad tjänsteman enligt 29 § 4 mom. i förslaget kan besluta om genomsökning av utrustning också när omedelbar genomsökning av utrustning är nödvändig på grund av ärendets brådskande natur. Ärendet ska föras till domstol så snart det är möjligt, dock senast 24 timmar efter det att genomsökning av utrustning inleddes. I specialmotiveringen redogörs närmare för nämnda nödvändiga brådskande situationer.

1.3.2 Riktad remissbehandling efter den fortsatta beredningen

Efter den fortsatta beredningen, som utgick från de remissvar som det redogörs för ovan, ansågs det också behövligt att riktat ge de myndigheter med koppling till helheten som lämnat utlåtande om propositionsutkastet under remissbehandlingen i tjänsten utlåtande. En möjlighet att kommentera det ändrade utkastet till proposition (inrikesministeriet, Polisstyrelsen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Helsingfors tingsrätt, Helsingfors hovrätt, Uleåborgs tingsrätt, Norra Karelens tingsrätt och Kymmenedalens tingsrätt). Denna riktade remissbehandling pågick mellan den 25 april och 7 maj 2025 (se [propositionsutkastet](#) på finska). Det var endast Domstolsverket som inte yttrade sig under denna andra remissbehandling, och Kymmenedalens tingsrätt meddelade sitt beslut att inte ge något andra utlåtande.

I utlåtandena ansågs de ändringar som gjorts vara motiverade. I utlåtandena fästes dock uppmärksamhet bland annat vid frågor som gäller tryggandet av tillräckliga resurser för myndigheterna med tanke på skötseln av de nya uppgifterna (särskilt domstolarnas resurser med beaktande även av ändringssökande), hörande av innehavaren av utrustningen vid domstolsbehandling, domstolsbehandling genom jourarrangemang, offentlighet vid domstolsbehandling samt informationssystemlösningar (det är ändamålsenligt att de behöriga myndigheterna förhandlar om dem), med beaktande även av polisbrott, där åklagaren är undersökningsledare. I en del utlåtandena ansågs lagändringen även vara brådskande. I propositionen gjordes utifrån utlåtandena endast några mindre förtydliganden närmast av

teknisk natur, eftersom det bedömdes att utlåtandena inte i övrigt gav anledning till ändringar (se utlåtandena i [Statsrådets tjänst för projektinformation: OM006:00/2025](#) på finska under rubriken Lausuntomenettely, Lausuntopyyntö päivitetystä luonnoksesta hallituksen esitykseksi).

2 Målsättning

Syftet med propositionen är att bringa de bestämmelser enligt 8 kap. i tvångsmedelslagen som gäller beslut om genomsökning av utrustning i överensstämmelse med unionsrätten, med beaktande av Europeiska unionens domstols rättspraxis.

3 Förslagen och deras konsekvenser

3.1 De viktigaste förslagen

I denna proposition föreslås det att 8 kap. 29 § i tvångsmedelslagen ändras så att domstolen beslutar om genomsökning av utrustning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman, med vissa särskilt angivna undantag. I brådskande fall kan tillstånd av domstolen inhämtas i efterhand. Syftet med den föreslagna ändringen är att bringa de bestämmelser som gäller beslut om genomsökning av utrustning i överensstämmelse med unionsrätten, med beaktande av Europeiska unionens domstols rättspraxis.

I propositionen föreslås det också att 8 kap. 21 § 3 mom. i den gällande tvångsmedelslagen upphävs, eftersom det enligt förslaget i fortsättningen endast är en anhållningsberättigad tjänsteman som kan besluta om förrättande av genomsökning av utrustning i nödvändiga brådskande situationer eller i andra särskilt angivna undantagsfall. Dessutom föreslås det att 29 a § upphävs, eftersom det i regel ska vara domstolen som i första hand beslutar om genomsökning av utrustning. I stället inbegriper nya 29 § 5 mom. enligt förslaget möjligheten för innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen att i vissa situationer underkasta genomsökningen domstolsprövning. Enligt nya 6 mom. får dessutom i 4 och 5 mom. avsedda beslut av domstolen överklagas genom särskilda besvär.

Vidare föreslås det i propositionen att en separat övergångsbestämmelse tas in i lagen med anledning av att 8 kap. 29 a § upphävs.

3.2 De huvudsakliga konsekvenserna

3.2.1 Allmänt

Tvångsmedelslagen förutsätter att förundersökningsmyndigheten upprättar ett protokoll över genomsökning av utrustning. Antalet upprättade protokoll över genomsökning av utrustning utgör den mest exakta beskrivningen av antalet genomsökningar, eftersom ett protokoll upprättas för genomsökningar som har förrättats. Vid granskning av antalet bör det dock beaktas att ett enskilt protokoll över genomsökning av utrustning kan täcka genomsökning av flera olika anordningar. De uppgifter om antalet protokoll över genomsökning av utrustning som presenteras nedan beskriver antalet separata beslut om genomsökning av utrustning, inte antalet anordningar. Ur statistiken går det inte att särskilja antalet fall där genomsökningen av utrustning i enlighet med den föreslagna ändringen skulle ha underkastats domstolsprövning. Det bedöms dock att det i en klar majoritet av fallen i framtiden kommer att förutsättas ett domstolsbeslut.

År 2024 fattade förundersökningsmyndigheterna utifrån antalet protokoll 9 521 beslut om genomsökning av utrustning, det vill säga i genomsnitt cirka 26 beslut per dag med beaktande av veckoslut. Den regionala fördelningen av besluten om genomsökning varierar dock. Till exempel fattades det 2024 till antalet flest beslut om genomsökning per polisinrättning i huvudstadsregionen, särskilt i Helsingfors (958 beslut) och Östra Nyland (1 116 beslut). Annanstans fattades följande antal beslut om genomsökning av utrustning 2024 (ett urval): Inre Finland 1 083 beslut, Sydvästra Finland 906 beslut och Östra Finland 900 beslut. På Åland fattades totalt 92 beslut om genomsökning av utrustning under 2024. Vid Tullen fattades 318 och vid Gränsbevakningsväsendet 256 beslut om genomsökning av utrustning under 2024.

Det är inte möjligt att precist förutse antalet yrkanden på genomsökning av utrustning efter att förslaget i propositionen har trätt i kraft. De ovan presenterade uppgifterna från 2024 kan dock ge en uppfattning av det möjliga antalet efter lagändringen. Polisstyrelsen har uppskattat att antalet årliga genomsökningar av utrustning eller yrkanden som gäller genomsökning till en början kan minska något efter ikraftträdandet av lagändringen, men att antalet sedan relativt snart kan återgå till den nuvarande nivån när systemändringarna börjar fungera och förfarandena blir vedertagna, och därefter eventuellt fortsätta öka under de kommande åren. Denna uppskattning stöds i viss mån av statistiska uppgifter, enligt vilka antalet genomsökningar av utrustning har ökat år för år och fördubblats under den tid som de bestämmelser om genomsökning av utrustning som trädde i kraft 2014 har varit i kraft. Vid uppskattningen av antalet genomsökningar bör det beaktas att antalet brott som begås på nätet och via datateknisk teleterminalutrustning av olika slag ökar kontinuerligt, och även i andra brott finns den avgörande bevisningen ofta på nätet eller i sådan utrustning. Eftersom de senaste årens utveckling inom brottsligheten och den ökade betydelsen av undersökning av datatekniska anordningar vid brottsutredning kommer att fortsätta också i framtiden, kommer behovet av genomsökning av utrustning sannolikt inte att minska på längre sikt.

3.2.2 Konsekvenser för myndigheter och ekonomiska konsekvenser

Den ändring i beslutsförfarandet som med anledning av Europeiska unionens domstols dom om genomsökning av utrustning föreslås i denna proposition orsakar särskilt polisen och domstolarna personal- och systemkostnader. För närvarande finns det ingen informationssystemslösning som i samarbetet mellan polisen och domstolarna är lämplig som sådan när det gäller genomsökning av utrustning.

MYNDIGHET	ÅRSVERKEN, UPPSKATTNING	EURO, UPPSKATTNING
Polisen	2–3	170 000–255 000
Informationssystem (polisen)	-	minst 100 000
Domstolarna	3–5	336 000–560 000

Överföring av beslutsfattandet i fråga om genomsökning av utrustning till domstolen har också bedömts i samband med en ändring av tvångsmedelslagen (RP 217/2022 rd, s. 95). Vid

beredningen av den propositionen konstaterades det, med beaktande av användningsområdet för genomsökning av utrustning vid utredningen av brott, att i det fall att det föreskrivs att domstolen alltid ska besluta om genomsökning innebär det en markant avvikelse från den beslutsfattandeordning som gäller för andra befogenheter enligt tvångsmedelslagen. Det ansågs också att om ett sådant förfarande föreslogs, skulle det väsentligt skilja sig från det förfarande som gäller vid husrannsakan, vilket står i strid med den allmänna systematiken i 8 kap. om genomsökning. Vidare bedömdes förslaget medföra betydande kostnadskonsekvenser.

Med tanke på konsekvenserna för **polisen** bedöms det att det i genomsnitt kan ta sammanlagt 20–60 minuter av en anställningsberättigad tjänstemans arbetstid att framställa ett yrkande på genomsökning av utrustning och att vidta åtgärder i anslutning till behandlingen av yrkandet, beroende på om behandlingen sker skriftligt eller muntligt. Muntliga förhandlingar kan ta 1–2 timmar i anspråk inklusive utarbetandet av yrkandet. I propositionen bedöms det att det föreslagna nya förfarandet i fråga om polisen ger upphov till extra arbete motsvarande sammanlagt ungefär 2–3 årsverken, det vill säga cirka 170 000–255 000 euro (1 årsverke = 85 000 euro per år). I samband med den fortsatta beredningen av propositionen har Polisstyrelsen dock bedömt att denna effekt som mest kan vara till och med 5–11 årsverken (425 000–935 000 euro), vilket motsvarar 9 000–18 000 extra arbetstimmar, varav särskilt muntlig förhandling i domstol utgör en stor del. Vid den fortsatta beredningen har denna bedömning dock inte ansetts vara motiverad med tanke på propositionens målsättning att också i fortsättningen möjliggöra effektiva förfaranden i samband med genomsökning av utrustning. I enlighet med vad som konstateras i avsnitt 8 ska ämbetsverken till denna del följa upp kostnaderna för och utfallet av genomförandet, och om konsekvenserna av genomförandet är betydligt större än beräknat kan situationen ses över i senare budgetar.

En preliminär uppskattning av de systemkostnader som föranleds polisen är minst 100 000 euro, om yrkandet på genomsökning av utrustning framställs via informationssystemet för polisärenden (Patja). Enligt bedömningen är det möjligt att använda Patja för detta ändamål.

Därutöver uppskattas det preliminärt att kostnaderna för utveckling och drift av kontakten mellan Salpa och ärende- och dokumenthanteringssystemet AIPA blir mellan 1 och 2 årsverken och att systemkostnaderna därav för polisen blir 15 000–20 000 euro. När det gäller kontakten mellan Salpa och AIPA ska det beaktas att endast hemliga tvångsmedel för tillfället behandlas i Salpa, alltså förutsätter ett eventuellt utnyttjande av denna möjlighet en separat bedömning samt eventuella tekniska ändringsarbeten inklusive planering och bedömningar.

Även för **domstolarna** innebär den föreslagna ändringen en ökning av arbetsmängden. I enlighet med förslaget kan behandlingen av ett yrkande på genomsökning av utrustning i regel avgöras utan behandling vid sammanträde. Den uppskattade arbetsmängden kan dock öka, om ärendet inte kan behandlas i kansliet utan behandling vid sammanträde, eftersom det i så fall är fråga om ett arbetsmoment som ökar arbetsmängden. I denna proposition föreslås det dock att endast den anställningsberättigade tjänsteman som framställt yrkandet eller en av denne förordnad tjänsteman som är insatt i ärendet kan höras, om domstolen anser att det behövs.

Enligt en preliminär uppskattning tar det en domare vid tingsrätten i genomsnitt cirka 30–60 minuter att behandla ett enskilt ärende som gäller genomsökning av utrustning utan behandling vid sammanträde. Om den tjänsteman som framställt yrkandet också behöver höras, kan behandlingen av ärendet i sin helhet ta 1–2 timmar. Det kan till exempel finnas begränsningar förenade med data som fåtts vid genomsökning av utrustning, och domstolen måste kunna bestämma om dessa. Behandlingen av ett ärende förutsätter också arbete i samband med att ärendet blir anhängigt, bereds och avgörs. Om en tingsdomare utför det arbetet, innebär det i praktiken en ökning på sammanlagt cirka 3–5 årsverken för domare vid tingsrätter. Kostnaderna

för årsverket för en domare har uppskattats till cirka 112 000 euro, varvid effekten för tingsrätterna blir cirka 336 000–560 000 euro per år, det vill säga 3–5 årsverken. Om förberedelserna och efterbehandlingen däremot sköts av kanslipersonalen, blir kostnaderna på motsvarande sätt något mindre. I och med AIPA-systemet har utvecklingen mer och mer gått mot att ärenden som gäller tvångsmedel sköts av domare.

Vid beräkningen av kostnadseffekterna bör det också beaktas att ärenden kan komma in för behandling utanför tjänstetid, vilket i praktiken ökar jourkostnaderna. Dessa kostnader har inte beaktats i kalkylen ovan. Det är inte heller möjligt att bedöma hur stor del av genomsökningarna av utrustning är sådana att de med hänsyn till förundersökningens behov kräver ett omedelbart avgörande. Det bör också beaktas att det i propositionen föreslås att domstolen i brådskande situationer kan utöva efterhandskontroll.

Med tanke på helheten bör också en eventuell ökning av arbetsmängden på grund av **ändringssökande** beaktas. Denna är dock svår att uppskatta närmare. Enligt förslaget får i 4 och 5 mom. avsedda beslut av domstolen överklagas genom särskilda besvär. Dessutom föreslås det att gällande 8 kap. 29 a § upphävs. Ändringsförslaget i fråga om besvärsrätten leder därmed till att arbetsmängden ökar också vid hovrätterna. Hovrätten är domför med tre ledamöter. Vid tingsrätterna inkom sammanlagt cirka 4 850 tvångsmedelsärenden under 2024. Motsvarande siffra för hovrätterna är 249 (cirka 5 procent av ärendena vid tingsrätterna). Det är inte möjligt att uppskatta antalet genomsökningar av utrustning som kommer att förrättas eller mängden besvär med anledning av domstolsbeslut som gäller sådana genomsökningar som kommer att komma in efter det att den föreslagna ändringen trätt i kraft, men om antalet genomsökningar av utrustning är lika stort som 2024 (över 9 000 stycken) kan det vara fråga om ett dubbelt så stort antal tvångsmedelsärenden som behandlas också vid hovrätterna jämfört med 2024. Å andra sidan är det möjligt att antalet ärenden som gäller genomsökning av utrustning sjunker jämfört med tidigare år. I synnerhet med hänsyn till att domstolen enligt huvudregeln ska utöva förhandskontroll, med vissa särskilt föreskrivna undantag, är den preliminära bedömningen att frekvensen för sökande av ändring i beslut om genomsökning av utrustning inte kommer att vara särskilt hög. I propositionen har det således preliminärt bedömts att arbetsmängden vid hovrätterna inte nödvändigtvis kommer att öka avsevärt.

I enlighet med vad som anförts ovan medför de föreslagna ändringarna troligtvis också ändringar i informationssystemen. Före sådana eventuella informationssystemändringar har genomförts förutsätter domstolsbehandlingen av beslut om genomsökning av utrustning manuell inmatning av uppgifter och andra manuella åtgärder i samband med behandlingen. Ändringarna förutsätter med högsta sannolikhet också utbildning av den personal vid domstolarna som behandlar tvångsmedelsärenden.

3.2.3 Ändringar i informationssystemen samt alternativen

Såsom det nämnts ovan förutsätter domstolsbehandlingen av ärendena i fråga och det därtill hörande förfarandet för samarbete med polisen ändringar i informationssystemen, inklusive planering och utveckling. Före sådana eventuella ändringar har genomförts sker behandlingen av ärendena i domstolarna manuellt. Detta bedöms göra domstolsbehandlingen långsammare. Nedan följer en genomgång av alternativen och deras konsekvenser. Dessa är preliminära bedömningar och inbegriper vissa osäkerhetsfaktorer som blir klarare först i utvecklingsskedet. Det är ändamålsenligt att de berörda behöriga myndigheterna förhandlar om och planerar de slutliga informationssystemslösningarna. När det gäller polisbrott förlitar sig åklagaren även i nuläget i allmänhet på polisen i fråga om undersökningsmetoder (till exempel teletvångsmedel). Samma förfarande lämpar sig också när det gäller genomsökning av utrustning, men det finns inte heller något hinder för att åklagaren i samband med utredningen av polisbrott skulle

framställa ett yrkande på förrättande av genomsökning av utrustning som ett e-postmeddelande till domstolen. Utgångspunkten för bedömningen är således att det inte förväntas uppstå ändringsbehov i fråga om informationssystemen vid Åklagarmyndigheten.

Ärendet blir anhängigt vid tingsrätten genom ett e-postmeddelande från polisen. Domstolen registrerar ärendet i AIPA-systemet enligt typ av tvångsmedelsförfarande och avgör ärendet med hjälp av de befintliga funktionerna för behandling av ärenden. Avgörandet sänds till polisen för kännedom med hjälp av distributionsfunktionen för avgörandehandlingar, till en överenskommen e-postadress. Det ovan nämnda förutsätter dock att nya ärendebeteckningar för genomsökning av utrustning skapas i AIPA-systemet. Före en sådan ändring gjorts i informationssystemen är det möjligt att behandla ärendena i AIPA under ärendebeteckningen för andra tvångsmedelsyrkanden. De beräknade kostnaderna för helheten är cirka 15 000 euro (20 dagsverken). Den uppskattade arbetsmängden inbegriper fastställande, genomförande och testning (se *alternativ A* i tabellen nedan).

När det gäller ett gränssnittsförfarande mellan Salpa och AIPA är det enligt bedömningen fråga om en större ändring. Ärendet blir då anhängigt vid tingsrätten via gränssnittet. Tingsrätten avgör ärendet med hjälp av de befintliga funktionerna för behandling av ärenden, vilka eventuellt behöver kompletteras. Avgörandet i ärendet förmedlas för kännedom via gränssnittet till polisens informationssystem. Detta förfarande kräver att ett gränssnitt tas fram och att nya ärendebeteckningar skapas för genomsökning av utrustning. Om ett gränssnitt mellan Salpa och AIPA tas i bruk, ska genomsökningsärendena i fråga bilda ett icke-hemligt tvångsmedel i AIPA-systemet. Detta kan styras genom ärendetypen för ärendebeteckningarna för genomsökning av utrustning.

Det har en stor betydelse för den uppskattade arbetsmängden huruvida det utöver gränssnittet också behövs nya strukturerade fält i AIPA-systemet för att ta emot och sända tillbaka information. Gränssnittet bör utformas så att det också är möjligt att sända avgörandehandlingar via det.

De beräknade kostnaderna för ett gränssnitt mellan Salpa och AIPA är cirka 110 000 euro (150 dagsverken). Den uppskattade arbetsmängden inbegriper fastställande, genomförande och testning av en Salpa-AIPA-lösning utan nya strukturerade fält, där avgörandehandlingen sänds via gränssnittet till Salpa (se *alternativ B* i tabellen nedan).

Om lösningen innehåller nya strukturerade fält uppskattas kostnaderna uppgå till cirka 260 000 euro (350 dagsverken). Den uppskattade arbetsmängden inbegriper fastställande, genomförande och testning med strukturerade fält och genomförande av ett gränssnitt mellan Salpa och AIPA (se *alternativ C* i tabellen nedan).

Driftskostnaderna för de ovannämnda Salpa-AIPA-alternativen uppskattas preliminärt uppgå till cirka 15 000 euro per år. I detta skede är det inte möjligt att närmare uppskatta den eventuella tidtabellen för genomförandet av de ovan beskrivna alternativen. Antagandet är dock att det för alternativ B och C är fråga om slutet av 2026 eller början av 2027. I fråga om alternativ A är det förmodligen möjligt att genomföra en eventuell ändring tidigare, senast hösten 2025.

Dessutom bör det noteras att om man i fråga om polisen stannar för ett alternativ som inte inbegriper Salpa, måste arbetsmängderna uppskattas på nytt också för AIPA:s del. Den uppskattade arbetsmängden torde dock i så fall bli betydligt större än i ett alternativ som inbegriper Salpa och AIPA.

ALTERNATIV	DAGSVERKEN, UPPSKATTNING	EURO, UPPSKATTNING
A	20	ca 15 000
B	150	ca 110 000
C	350	ca 260 000
B + C driftskostnader	-	ca 15 000/år

3.3 Konsekvenser för de grundläggande och mänskliga rättigheterna

Enligt förslaget i propositionen förutsätter sådan genomsökning av utrustning som förrättas av förundersökningsmyndigheten förhandstillstånd av domstolen, med vissa särskilt föreskrivna undantag. Undantagen behandlas närmare i avsnitt 9.2, 9.3 och 9.7 i avsnittet om lagstiftningsordning. I brådskande situationer är det dock fråga om domstolens efterhandskontroll. Enligt förslaget ska den som är föremål för genomsökning av utrustning ha möjlighet att föra genomsökningen till domstol i sådana situationer där en anhållningsberättigad tjänsteman med stöd av sitt eget beslut har förrättat en genomsökning av utrustning (29 § 5 mom.). Därutöver får i 4 och 5 mom. avsedda beslut av domstolen överklagas genom särskilda besvär (29 § 6 mom.).

Med avvikelse från nuläget föreslås det i propositionen att förrättande av genomsökning av utrustning ska omfattas av domstolens för- eller efterhandskontroll, utom i vissa särskilt angivna situationer. Propositionen syftar till att stärka tryggheten av skyddet för privatlivet.

Det bedöms att skyddet för de grundläggande och mänskliga rättigheterna stärks avsevärt när det gäller innehavaren av en anordning eller en annan person som har rätt till den, eftersom det enligt förslaget i regel är domstolen som i fortsättningen på yrkande ska bedöma om det finns förutsättningar för genomsökning av utrustning och om genomsökningen i övrigt kan anses försvarlig med beaktande av hur grovt det undersökta brottet är, hur viktigt det är att brottet utreds och av att den misstänktes eller någon annans rättigheter kränks när tvångsmedel används samt övriga omständigheter som inverkar på saken (proportionalitetsprincipen). Genom den föreslagna regleringen utvidgas tillämpningsområdet för domstolskontrollen, vilket också stärker skyddet för de grundläggande och mänskliga rättigheterna för personerna i fråga.

De undantag från domstolens förhandskontroll som föreslås i propositionen bedöms vara behövliga med tanke på verksamhetens funktion i praktiken, men också ändamålsenliga med tanke på ställningen för dem som är föremål för genomsökning (se även avsnitt 9 om lagstiftningsordning). Det är inte fråga om att begränsa de grundläggande och mänskliga rättigheterna för innehavaren av en anordning eller en annan person som har rätt till den, utan snarare om att vid sidan om övriga omständigheter beakta personens ställning i förhållande till sakens brådskande natur.

Till exempel när det gäller möjligheten till undantag på basis av samtycke bedöms det inte vara ändamålsenligt att begränsa en persons möjlighet att också genom sina egna handlingar föra

saken framåt. Det ska alltid vara möjligt för personen att inte samtycka till att avstå från rätten till domstolsbehandling i fråga om genomsökning av utrustning. Om det däremot är fråga om en sådan anordning som inte innehåller känsliga uppgifter om personen, eller endast om en begränsad genomsökning för att utreda anordningens rättmätiga ägare, finns det inget behov av en separat förhandskontroll i domstol. I fråga om undantagen föreslås det ändå ytterligare skyddsåtgärder i form av domstolens efterhandskontroll. Dessa skyddsåtgärder gäller uttryckligen tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

I enlighet med det som anförts ovan stärker de föreslagna ändringarna skyddet för de grundläggande och mänskliga rättigheterna avsevärt när det gäller innehavaren av en anordning eller en annan person som har rätt till den. Trots att det i propositionen föreslås en begränsad rätt att anföra klagan och söka ändring samt att innehavaren av anordningen eller en annan person som har rätt till den inte ska höras vid domstolsbehandlingen av ett yrkande på genomsökning av utrustning, är det åtminstone inte fråga om en begränsning av rättigheterna jämfört med nuläget. Det är fråga om att säkerställa ett ändamålsenligt förfarande för domstolens bedömning av förutsättningarna för genomsökning av utrustning, vilket i sig också främjar tryggheten av skyddet för de grundläggande och mänskliga rättigheterna (se även avsnitt 9.4–9.7 i avsnittet om lagstiftningsordning).

4 Alternativa handlingsvägar

4.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

4.1.1 Domstolen fastställer beslut om genomsökning av utrustning som fattats av en anhållningsberättigad tjänsteman med vissa särskilt angivna undantag

I det utkast till proposition som var på remiss föreslogs det att domstolen ska fastställa beslut om genomsökning av utrustning som fattats av en anhållningsberättigad tjänsteman, med vissa särskilt angivna undantag (till exempel brådskande situationer, där domstolens fastställelse enligt det förslaget inhämtas i efterhand). I avsnitt 1.3 redogörs det närmare för remissvaren och de ändringar som vid den fortsatta beredningen gjorts i propositionen till följd av remissvaren.

4.1.2 Åklagaren som fastställande myndighet

I avsnitt 1.1 behandlas EU-rättspraxis i denna fråga närmare. I fråga om EU-domstolens rättspraxis är det inte klart hur kravet på en oberoende förvaltningsmyndighet förhåller sig till åklagare med tanke på beslutsförfarandet för genomsökning av utrustning. Under beredningen har man således också övervägt ett alternativ där en anhållningsberättigad tjänstemans beslut om genomsökning av utrustning ska fastställas av åklagaren.

Detta åklagarbaserade alternativ motsvarar till förfarandet i tillämpliga delar det som föreslås i propositionen, med den skillnaden att ett beslut om genomsökning av utrustning som fattats av en anhållningsberättigad tjänsteman vid förundersökningsmyndigheten skulle fastställas av en sådan åklagare som får avgöra ärendet. Det samma skulle också gälla vid efterhandskontroll i brådskande situationer. Med åklagare som får avgöra ärendet avses en sådan åklagare som inte senare har till uppgift att väcka och utföra åtal för brottet i fråga i enlighet med 1 kap. 2 § i lagen om rättegång i brottmål.

För åklagaren som den rättsliga myndighet som fastställer besluten talar bland annat möjligheten att förfarandet i samband med fastställelsen skulle vara flexibelt och snabbt och i viss mån eventuellt mer kostnadseffektivt än motsvarande domstolsbehandling. Dessutom skulle en polis-åklagarbaserad lösning i princip inte nödvändigtvis förutsätta lika omfattande

ändringar i informationssystemen, men å andra sidan är det sannolikt att förfarandet i stället skulle innebära en ökning av manuellt arbete, det vill säga årsverken.

Vid beredningen av propositionen har det bedömts att ändringen i fråga om åklagarna skulle innebära en ökning av arbetsmängden. Åklagarna skulle likaså få nästan alla genomsökningar av utrustning för fastställelse på förhand eller i efterhand (utom i vissa undantagsfall). Antagandet är att åklagarna skulle kunna behandla ärenden som gäller genomsökning av utrustning på distans och relativt snabbt (uppskattningsvis 10–30 minuter/ärende). Beslutet skulle lämnas för fastställelse på framställning av undersökningsledaren och antingen bifallas eller avslås. Utifrån undersökningsledarens korta skriftliga framställning skulle det i praktiken bedömas huruvida det finns sakliga skäl och lagstadgade förutsättningar för genomsökning av utrustning och huruvida det verkar vara en behövlig och proportionell utredningsåtgärd. Enligt en preliminär uppskattning kan effekten vara ungefär 2–5 årsverken, det vill säga cirka 180 000–450 000 euro per år (90 000 euro/årsverke). Ändringarna skulle också kräva utbildning av personalen.

Trots att förfarandet i den polis-åklagarbaserade lösningen har bedömts vara något lättare än ett förfarande där beslut om genomsökning av utrustning fattas i domstol, är inte lösningen problemfri. Såsom det konstateras i avsnitt 1.1, kan Europeiska unionens domstols dom om genomsökning av utrustning, med beaktande av domen i målet Prokuratuur, också tolkas så att åklagaren inte kan fungera som en sådan oberoende förvaltningsmyndighet som kan utföra den förhandskontroll som krävs.

Såsom det nämns i avsnitt 1.1, är det med beaktande av punkt 54 i domen i målet Prokuratuur möjligt att tolka att åklagaren i Finland är ”involverad i den aktuella brottsutredningen” på de sätt som anges i 2 kap. 1 § 3 mom. och 5 kap. 3 § 2 mom. i förundersökningslagen och att åklagaren trots sin skyldighet att vara objektiv inte har ”en neutral ställning i förhållande till parterna i det straffrättsliga förfarandet”, eftersom åklagaren enligt 1 kap. 2 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål ska väcka och utföra åtal för brott.

Vid beredningen noterade man också att de situationer där åklagaren är undersökningsledare skulle vara problematiska. Sådana situationer är så kallade polisbrott. Enligt 7 § i lagen om Åklagarmyndigheten är riksåklagaren och biträdande riksåklagaren åklagare, och enligt 8 § i den lagen är justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman specialåklagare vars åtalsrätt det finns bestämmelser om i 110 § i grundlagen. Därmed är det möjligt för dessa att vara undersökningsledare i vissa brottsutredningar. I sådana situationer skulle det kunna vara problematiskt med tanke på brottsutredningen att en skild åklagare sköter fastställandet på förhand, också med beaktande av riksåklagarens devolutions- och substitutionsrätt.

Detta alternativ kan också föranleda ändringar i informationssystemen. Före sådana eventuella informationssystemsändringar har genomförts är det möjligt att förfarandet för fastställelse av beslut om genomsökning av utrustning skulle kräva manuell inmatning av uppgifter och andra manuella åtgärder i samband med fastställelsen.

4.1.3 Avvikande från kravet på domstolens förhandstillstånd då utrustningen inte innehåller känsliga uppgifter

Vid beredningen av propositionen bedömdes också möjligheten att låta genomsökningen av utrustning stå utanför omfattningen av kravet på domstolens förhandstillstånd när det gäller utrustning som inte innehåller uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter, andra känsliga personuppgifter eller uppgifter som gäller privatlivet för personen i fråga. I domen om genomsökning av utrustning har kravet på förhandskontroll av en domstol förenats

med sådan behandling där ingreppet i de grundläggande rättigheter som fastslås i artiklarna 7 och 8 i stadgan om de grundläggande rättigheterna kan betraktas som allvarligt eller till och med synnerligen allvarligt. Till denna del övervägdes möjligheten att låta genomsökningen av utrustning stå utanför omfattningen av tillståndsförfarandet i domstol när det gäller utrustning som inte innehåller några personuppgifter, eller åtminstone inte känsliga personuppgifter eller uppgifter som i övrigt gäller privatlivet. I fråga om sådan utrustning bedöms inte genomsökning leda till sådana allvarliga eller synnerligen allvarliga ingrepp i de grundläggande rättigheterna som förutsätter förhandskontroll av domstolen.

Det är ändå inte möjligt att uppnå fullständig säkerhet i fråga om hurdan information utrustningen innehåller förrän genomsökningen av utrustningen genomförs. Den digitala utvecklingen har lett till att egenskaperna hos olika anordningar har utvidgats. Anordningarna kan innehålla också sådana element som inte hänför sig till anordningens huvudsakliga användningsändamål och som inte nödvändigtvis är kända i förväg för andra än den som innehar eller använder anordningen. På grund av detta ansågs det vid beredningen av propositionen motiverat att undantagssituationen i fråga inte på förhand ska vara ovillkorlig när det gäller den information som utrustningen innehåller.

4.1.4 Domstolen fattar beslut med undantag av brådskande situationer

Vid beredningen av propositionen har den naturliga utgångspunkten för bedömningen varit att domstolen fattar beslut om genomsökning av utrustning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman, med undantag av motiverade brådskande situationer. Samtidigt har det dock bedömts att Europeiska unionens domstols dom om genomsökning av utrustning inte utesluter möjligheten att nationellt föreskriva om andra behövliga undantag (se även avsnitt 9.7 i avsnittet om lagstiftningsordning). Vid beredningen har det ansetts att också de övriga undantagssituationer som föreslås i propositionen är behövliga och ändamålsenliga, bland annat med tanke på en snabb verksamhet i praktiken, en starkare ställning för de personer som är föremål för genomsökning och en effektiv användning av myndigheternas resurser. Det anses inte motiverat att begränsa undantagen från domstolens förhandskontroll enbart till brådskande situationer.

Om det är fråga om en sådan anordning som används på byggarbetsplatser och som inte innehåller till exempel uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter, andra känsliga uppgifter och inte heller uppgifter som gäller privatlivet, finns det inget behov av domstolens förhandskontroll till exempel för att säkerställa skyddet för privatlivet. Om innehavaren av anordningen däremot uttryckligen vill att polisen undersöker anordningen så snart som möjligt, kan behandlingen av ärendet i domstol leda till en för innehavaren onödigt fördröjning i utredningen och återlämnandet av anordningen. Det kan till exempel vara fråga om en situation där en person på eget initiativ begär att polisen omedelbart på plats förrättar en genomsökning av utrustning, så att polisen kan bekräfta att de rykten som går är falska (se även Esitutkinta ja pakkokeinot (2025): Fredman, Rautio, Tolvanen, Viitanen, s. 701). Det undantag som gäller utredning av vem som har rätt till utrustningen kan i sin tur vara relevant då en telefon har stulits och det i närheten hittas en telefon som antingen är i en viss persons besittning eller annars motsvarar kännetecknen på den stulna telefonen, och det är möjligt att få reda på telefonens rättmätiga ägare bara utifrån telefonens bakgrundsbild.

I ljuset av exempelsituationerna ovan bedöms det vara behövligt att möjliggöra också andra undantagssituationer utöver brådskande situationer.

4.2 Lagstiftning i utlandet

4.2.1 Sverige

I Sverige är det i regel åklagaren som är undersökningsledare. I Sverige finns inte ett sådant tvångsmedel som uttryckligen motsvarar genomsökning av utrustning enligt tvångsmedelslagen.

Om det i samband med en utredning finns ett behov av att närmare undersöka en viss anordning, såsom en mobiltelefon, kan anordningen beslagtas och på så sätt även undersökas. Bestämmelser om beslag finns i 27 kap. i rättegångsbalken (1942:740). Enligt 27 kap. 1 § får vilket föremål som helst tas i beslag om det skäligen kan antas att föremålet har betydelse för utredning om brott. Enligt 4 § fattas beslut om beslag i regel av undersökningsledaren, som kan vara åklagare eller polisman. Dessutom kan domstolen enligt 5 § fatta beslut om beslag på yrkande av undersökningsledaren.

Utgångsläget i Sverige är alltså att åklagaren fattar beslut om beslag, men i enlighet med vad som anförts ovan kan beslutet också fattas av domstolen på yrkande av åklagaren eller en polisman.

4.2.2 Andra medlemsstater

I **Tyskland** finns det ingen uttrycklig separat lagstiftning om genomsökning av utrustning, utan i den nationella straffprocesslagen görs det skillnad mellan dels beslag, dels kontroll av informationsinnehållet i en anordning (bland annat 94, 98 och 110(3) § i *Strafprozeßordnung* (StPO)). I Tyskland är det i regel domstolen som fattar beslut om beslag, till exempel i fråga om mobiltelefoner, men i brådskande fall kan åklagaren fatta beslutet. Därefter ska beslutet föras till domstol för fastställande inom tre dagar, om innehavaren av anordningen eller en vuxen släkting inte var närvarande när anordningen togs i beslag eller om dessa personer uttryckligen motsätter sig beslaget. Personen i fråga kan emellertid föra ärendet till domstolen för granskning. Det som nämns ovan tillämpas också när det gäller undersökning av anordningens innehåll.

I **Nederländerna** får åklagaren i regel likaså fatta beslut om genomsökning av utrustning, men på grund av Europeiska unionens domstols dom om genomsökning av utrustning har åklagarens beslut krävt tillstånd av undersökningsdomaren. För närvarande behandlas den nederländska lagstiftningen om detta i landets högsta domstol med anledning av att åklagaren inte nödvändigtvis betraktas som en sådan oberoende förvaltningsmyndighet som avses i domen i målet *Prokuratuur*.

I **Estland** kan polisen i vissa situationer fatta beslut om genomsökning av utrustning, men praxis verkar vara att genomsökning av utrustning genomförs i samband med annan genomsökning, för vilken tillstånd söks i förväg eller i efterhand hos domstolen. Även i **Danmark** är det domstolarna som ansvarar för beslut som gäller genomsökning av utrustning.

5 Specialmotivering

21 §. Det föreslås att 3 *mom.* i paragrafen upphävs.

29 §. Det föreslås att paragrafen ändras så att det i 1 *mom.* föreskrivs att domstolen beslutar om genomsökning av utrustning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Vid domstolsbehandlingen av ärendet gäller i tillämpliga delar vad som i 3 kap. 1, 3, 8 och 10 §

föreskrivs om handläggning av häktningsärenden. Enligt förslaget ska yrkandet utan dröjsmål tas upp till domstolsbehandling och ärendet ska avgöras skyndsamt. Om det är fråga om information som avses i 1 § 3 mom., ska vad som föreskrivs om särskild husrannsakan i 15 § 1 och 2 mom. och 17 § iakttas i tillämpliga delar.

Enligt de procedurbestämmelser som det hänvisas till i momentet ska yrkandet framställas skriftligen (3 kap. 3 §). I yrkandet ska behovet av genomsökning av utrustning motiveras med tanke på uppfyllandet av förutsättningarna för genomsökning av utrustning (8 kap. 21 §) så att bland annat proportionalitetsprincipen enligt 1 kap. 2 § samtidigt tas i särskilt beaktande. Innehållet i yrkandet ska till tillämpliga delar motsvara ett beslut om husrannsakan enligt 8 kap. 16 § 1 mom. I ett yrkande ska därmed tillräckligt exakt specificeras 1) de anordningar som är föremål för genomsökning av utrustning, 2) de omständigheter utifrån vilka det anses finnas förutsättningar för genomsökningen, med särskilt beaktande av proportionalitetsprincipen, 3) vad som söks vid genomsökningen, och 4) eventuella särskilda begränsningar för genomsökningen. I yrkandet ska det också tydligt tas ställning till eventuella behov av begränsningar när det gäller ärendets behandlingssätt i domstol och behandlingens offentlighet. När det gäller punkt 1 ovan ska det beaktas att med *genomsökning av utrustning* avses enligt 8 kap. 20 § 1 mom. genomsökning av datainnehållet i datorer, teleterminalutrustning eller andra motsvarande tekniska anordningar eller informationssystem vid tidpunkten för genomsökning.

I fråga om genomsökning av utrustning är det i detta sammanhang skäl att notera att även övriga procedurbestämmelser som gäller genomsökning av utrustning ska tillämpas, bland annat 8 kap. 20–22, 27 och 28 §. Till exempel enligt 28 §, när genomsökning av utrustning företas i samband med genomsökning av platser, ska bestämmelserna om genomsökning av platser tillämpas. I övriga fall ska i fråga om närvaro, förfarandet, genomsökningsombud, öppnande och undersökning av handlingar samt protokoll 5–13 och 19 § iakttas i tillämpliga delar. En anhållningsberättigad tjänsteman får emellertid enbart fatta beslut om förrättande av genomsökning av utrustning i enlighet med föreslagna 29 §. I 8 kap. 19 § finns det till exempel bestämmelser om protokoll. Dessutom bör det beaktas att om något tas i beslag vid genomsökning av utrustning eller en handling kopieras vid genomsökningen, får den som är föremål för åtgärden i enlighet med 7 kap. 15 § föra ärendet till domstol för att pröva huruvida det finns förutsättningar för beslag.

Det föreslås att det i ett domstolsbeslut om genomsökning av utrustning i enlighet med 3 kap. 10 § i korthet ska lämnas uppgifter om det brott som personen i fråga är misstänkt för samt nämnas om förrättandet av genomsökning av utrustning godkänns på de grunder som anges i yrkandet eller om yrkandet avslås. Som grunder för godkännande räcker också de grunder som anges i yrkandet eller en hänvisning till dem. Om yrkandet avslås, ska grunden för detta i korthet antecknas i beslutet. Med grunder som anges i korthet avses att grunden för avslag ska framgå tydligt i beslutet. Domstolen kan också delvis bifalla eller avslå yrkandet. En sådan situation kan uppstå om ett yrkande på förrättande av genomsökning av utrustning omfattar flera olika anordningar, men förutsättningarna för genomsökning av utrustning uppfylls endast i fråga om en del av anordningarna. Detta kan ske till exempel när det är fråga om en anordning som inte bara används av den som misstänks för brott, utan också av andra medlemmar i familjen eller av någon annan. Å andra sidan kan det också vara möjligt att den som misstänks för brott har utnyttjat någon annans anordning. Genomsökning av utrustning kan därmed vara behövlig också i fråga om en sådan anordning som med grundad anledning kan antas innehålla information om det brott som undersöks, oberoende av om anordningen används av någon annan än den som misstänks för brott. I vilket fall som helst är det som föreslås i propositionen i fråga om beslutsfattandet vid genomsökning av utrustning tillämpligt i dessa situationer.

I det föreslagna momentet hänvisas det separat till information som avses i 8 kap. 1 § 3 mom., i fråga om vilken vad som föreskrivs om särskild husrannsakan i 15 § 1 och 2 mom. och 17 § ska iakttas i tillämpliga delar. Detta innebär att domstolen beslutar om särskild husrannsakan och förordnande av ett genomsökningsombud (15 § 1 mom.). Vid behov ska en anhållningsberättigad tjänsteman på nytt föra genomsökningen av utrustning till domstolen för beslutsfattande och förordnande av ett genomsökningsombud i enlighet med 17 §. Om det i samband med sådan genomsökning av utrustning som grundar sig på tillstånd av domstolen visar sig att genomsökningen gäller information som avses i 1 § 3 mom. eller om det är nödvändigt att skyndsamt förrätta särskild genomsökning av utrustning, kan en anhållningsberättigad tjänsteman besluta att särskild genomsökning av utrustning ska förrättas och att ett genomsökningsombud ska förordnas (15 § 2 mom.). Ärendet ska dock föras till domstol i efterhand.

I detta sammanhang bör det också beaktas att bestämmelser om omhändertagande av anordningar finns i 8 kap. 22 §. I samband med omhändertagandet av en anordning kan förundersökningsmyndigheten till exempel sätta anordningen (såsom en mobiltelefon) i flygplansläge för att trygga den kommande genomsökningen av anordningen. Att sätta anordningen i flygplansläge innebär inte utredning av informationen i anordningen, det vill säga genomsökning av utrustning. Det är i regel möjligt att sätta till exempel moderna smarttelefoner och surfplattor i flygplansläge utan att låsa upp enheten. Att undersöka en anordnings ytersida och ta reda på dess identifikationskod är inte heller genomsökning av anordningens informationsinnehåll.

Utgångspunkten i föreslagna 2 mom. är att yrkanden behandlas och avgörs i kansliet utan behandling vid sammanträde, om domstolen anser att det är lämpligt. I ett yrkande på förrättande av genomsökning av utrustning ska det tas ställning till de grunder på basis av vilka det är lämpligt att behandla yrkandet utan behandling vid sammanträde eller på basis av vilka yrkandet bör behandlas i närvaro av den anhållningsberättigade tjänsteman som framställt yrkandet eller av en av denne förordnad tjänsteman som är insatt i ärendet. Det är dock domstolen som slutgiltigt avgör om det finns behov av att höra tjänstemannen. Det kan också finnas vissa begränsningar som gäller den information som inhämtas genom genomsökningen, till exempel när det gäller information som avses i 8 kap. 1 § 3 mom. På grund av detta kan det vara behövligt att behandla yrkandet i närvaro av den tjänsteman som framställt yrkandet eller av en av denne förordnad tjänsteman som är insatt i ärendet. Behandlingen kan enligt förslaget ske med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra. Ärendet avgörs utan att innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen hörs.

Enligt föreslagna 3 mom. får en anhållningsberättigad tjänsteman fatta beslut om genomsökning av utrustning, om det finns grundad anledning att anta att utrustningen inte innehåller uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter, andra känsliga uppgifter och inte heller uppgifter som gäller privatlivet. Om det vid genomsökningen upptäcks att utrustningen innehåller sådana uppgifter ska genomsökningen av utrustningen avbrytas och ärendet föras till domstol för behandling i enlighet med vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. så snart det är möjligt, dock senast inom 24 timmar.

Med grundad anledning att anta avses att utrustningen i fråga inte utifrån en bedömning som den anhållningsberättigade tjänsteman som beslutar om genomsökningen av utrustning ska göra från fall till fall innehåller några sådana uppgifter som avses i 3 mom. Nedan finns exempel på sådan ovannämnd utrustning, samt på anordningar som används i vissa sammanhang och som i regel inte innehåller uppgifter som avses i 3 mom. Avvikelse från kravet på domstolens förhandstillstånd ska ändå alltid förutsätta tjänstemannens bedömning från fall till fall, så att

avvikelsen inte kan leda till en sådan behandling som innebär ett allvarligt eller till och med synnerligen allvarligt ingrepp i de grundläggande rättigheter som fastslås i artiklarna 7 och 8 i stadgan om de grundläggande rättigheterna. För sådana ingrepp krävs det i enlighet med domen om genomsökning av utrustning domstolens förhandstillstånd. Vid bedömningen från fall till fall bör också exempelvis sådana situationer beaktas där det genom genomsökning av utrustning kan vara möjligt att få ett stort antal personuppgifter, även om det inte är fråga om sådana uppgifter som avses i 3 mom. Om det utifrån en bedömning i ett enskilt fall finns grundad anledning att anta att utrustningen innehåller ett stort antal personuppgifter som kan användas för att bilda en övergripande bild av en eller flera personer, vilket kan utgöra ett sådant allvarligt eller synnerligen allvarligt ingrepp som avses i domen om genomsökning av utrustning, ska ärendet föras till domstol innan genomsökningen förrättas.

Med uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter avses enligt lagen om behandling av personuppgifter i brottmål och vid upprätthållandet av den nationella säkerheten (1054/2018) personuppgifter som avslöjar etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening, samt genetiska uppgifter, biometrisk uppgifter för att unikt identifiera en fysisk person samt uppgifter om hälsa eller uppgifter om en fysisk persons sexualliv eller sexuella läggning. Med andra känsliga personuppgifter avses en bredare uppsättning uppgifter än de som hör till särskilda kategorier av personuppgifter enligt den lagen. Sådana känsliga personuppgifter är till exempel betalkortsuppgifter, kontouppgifter, uppgifter om straffdomar och brott samt klientuppgifter inom socialvården (se GrUU 15/2018 rd, GrUU 14/2018 rd, GrUU 3/2017 rd, GrUU 13/2016 rd, GrUU 14/2009 rd).

Med uppgifter som gäller privatlivet avses sådana uppgifter utifrån vilka det går att dra slutsatser om en persons privatliv, såsom personens dagliga vanor, stadigvarande eller tillfälliga bostadsort, dagliga eller allmänna rörelsemönster, aktiviteter, sociala kontakter och umgängeskretsar. Sådana uppgifter kan innehålla bland annat information om någons levnadssätt, deltagande i föreningsverksamhet eller fritidssysselsättningar, familjeliv eller andra med dem jämförbara personliga förhållanden. Anordningar som kan innehålla sådana uppgifter är åtminstone mobiltelefoner, datorer, pekplattor och andra motsvarande anordningar som är avsedda för personligt eller dagligt bruk.

Såsom det nämns ovan i avsnitt 1.1 är det i 3 mom. fråga om till exempel genomsökning av sådan utrustning som i allmänhet inte innehåller några känsliga personuppgifter eller sådana uppgifter som gör det möjligt att dra slutsatser om en persons privatliv. Sådan utrustning kan vara till exempel olika anordningar som innehas av företag och som är avsedda för arbete, såsom arbetsmaskiner, utrustning för kameraövervakning, informationstekniska anordningar i forskaffningsmedel, styranordningar och styrservrar, maskiner för att styra trafiken, industriella maskiner och anordningar samt bokföring i form av data. I fråga om bokföringsmaterial måste det dock beaktas att materialet kan innehålla uppgifter om till exempel medlemskap i ett fackförbund, betalkort eller konton. Om det utifrån en bedömning från fall till fall finns grundad anledning att anta att utrustningen innehåller sådana uppgifter, ska ärendet föras till domstol innan genomsökningen förrättas.

Enligt föreslagna 3 mom. ska inte heller situationer som avses i 8 kap. 21 § 2 mom. i tvångsmedelslagen omfattas av kravet på domstolens förhandstillstånd. I den bestämmelsen är det fråga om att återlämna en anordning till den som har rätt till den, om det finns anledning att anta att den har avhållits någon genom brott. Vid genomsökning av utrustning i syfte att återlämna en anordning som stulits till den från vilken den har tagits ska undersökningen av datainnehållet i anordningen begränsas till uppgifter som är nödvändiga för att utreda vem som har rätt till utrustningen, och de uppgifter som fås från utrustningen ska därefter omedelbart utplånas. I avsnitt 1.1 redogörs det för proportionaliteten och innehållet i genomsökningen i

dessa situationer. Avvikelse från kravet på domstolens förhandstillstånd ska också i detta fall alltid förutsätta tjänstemannens bedömning från fall till fall, så att avvikelsen inte kan leda till en sådan behandling som innebär ett allvarligt eller till och med synnerligen allvarligt ingrepp i de grundläggande rättigheter som fastslås i artiklarna 7 och 8 i stadgan om de grundläggande rättigheterna. För sådana ingrepp krävs det i enlighet med domen om genomsökning av utrustning förhandstillstånd.

Enligt föreslagna 3 mom. gäller kravet på domstolens förhandstillstånd dessutom inte situationer där innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen frivilligt samtycker till att genomsökningen förrättas med stöd av ett beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman. Utöver samtycket ska också förutsättningarna för genomsökning av utrustning enligt 8 kap. 21 § i tvångsmedelslagen i övrigt uppfyllas, med beaktande av bland annat proportionalitetsprincipen i 1 kap. 2 §. Personens samtycke gäller således avstående från domstolens förhandskontroll (se även avsnittet om lagstiftningsordning). Samtycket ska ges frivilligt och under sådana förhållanden där den som samtycker är medveten om att hen inte är lagenligt skyldig att avstå från domstolens förhandskontroll. Samtycket ska ges i skriftlig form. Det kan antecknas till exempel i protokollet (protokollet över genomsökning av utrustning, protokollet över beslag eller förhørsprotokollet). I brådskande situationer ska samtycket emellertid kunna ges muntligt, men det ska bekräftas skriftligt så snart som möjligt (se även RP 222/2010 rd., s. 333).

I fråga om de rådande omständigheterna vid givandet av samtycke ska personens personliga egenskaper och till exempel hens eventuella berusningstillstånd tas i beaktande. Samtycket ska således ges med full kännedom om fakta. Den som samtycker ska också ha fyllt 18 år. En laglig företrädare, såsom en vårdnadshavare eller annan intressebevakare, kan samtycka för en minderårigs räkning. Arbetsgivaren eller en motsvarande aktör kan dock inte samtycka till genomsökning av till exempel en mobiltelefon som den äger, om telefonen innehas och används av en arbetstagare.

Förundersökningsmyndigheten får nämna möjligheten att använda samtyckesbaserad genomsökning av utrustning, men personen i fråga ska alltid själv få dra sina slutsatser. Samtycket ska således under inga omständigheter grunda sig på påtryckning, övertalning eller någon motsvarande ledning som skulle kunna antyda en skyldighet för personen att samtycka till saken. De villkor som gäller i situationer där samtycke kan ges behandlas närmare även i avsnittet om lagstiftningsordning.

Enligt föreslagna 4 mom. får en anhållningsberättigad tjänsteman också fatta beslut om genomsökning av utrustning, om omedelbar genomsökning är nödvändig på grund av sakens brådskande natur. När sakens brådskande natur det kräver får en anhållningsberättigad tjänstemans beslut dokumenteras efter förrättandet av genomsökningen.

Brådskande situationer är bundna till ett nödvändighetskrav. Det kan vara fråga om en brådskande situation där genomsökning är nödvändig till exempel när det kan antas att det finns en förhöjd risk för att information som är väsentlig för utredningen av ett brott inom kort försvinner från anordningen eller för att den misstänkte förstör det material som är föremål för genomsökningen. I detta sammanhang ska det dock också tas i beaktande att det i enlighet med vad som nämnts ovan är möjligt att till exempel sätta anordningen i flygplansläge. Om det är tillräckligt att sätta anordningen i flygplansläge, är det inte fråga om en brådskande situation där genomsökning är nödvändig.

Om det ändå är fråga om en brådskande situation där genomsökning är nödvändig, ska den genomsökning av utrustning som förrättas med stöd av ett beslut av en anhållningsberättigad

tjänsteman begränsas enbart till kopiering av informationen i anordningen, såvida det inte är nödvändigt att närmare undersöka informationen för att skydda någon annan eller förhindra nya brott eller skador. Också i sådana fall ska undersökningen av informationen begränsas enbart till det som är nödvändigt för att förhindra ovannämnda situationer. Med andra ord ska det i fråga om brådskande situationer göras en åtskillnad mellan å ena sidan situationer där det handlar om att skydda den information som genomsöks från att eventuellt försvinna och å andra sidan situationer där undersökning av informationen är nödvändig och kopiering av informationen inte är en tillräcklig åtgärd.

Vid genomsökning av utrustning på distans ska i regel de föreslagna bestämmelserna om brådskande situationer tillämpas. Det är oftast fråga om sådana situationer där förundersökningsmyndigheten inte har möjlighet att påverka serverns funktion tekniskt genom att till exempel bryta förbindelsen till datakommunikationsnätet och inte kan ta servern i fysisk besittning. I dessa situationer framhävs möjligheten för den som är föremål för tvångsmedlet att utplåna eller låta utplåna information som kan ha betydelse med tanke på syftet med tvångsmedlet. En anhållningsberättigad tjänsteman ska fatta beslut om genomsökning av utrustning och den information som genomsöks ska lagras hos förundersökningsmyndigheten för att trygga syftet med tvångsmedlet. Vid genomsökning på distans ska ändå bestämmelserna i föreslagna 1 mom. tillämpas i stället för bestämmelserna om brådskande situationer, om förundersökningsmyndigheten på något annat sätt kan säkerställa att den information som genomsöks inte försvinner.

Enligt momentet ska ärendet i brådskande situationer föras till domstol i enlighet med bestämmelserna i 1 och 2 mom. så snart det är möjligt, dock senast 24 timmar efter det att genomsökning av utrustning inleddes. Om det dessutom är fråga om information som avses i 1 § 3 mom., ska vad som föreskrivs om särskild husrannsakan i 15 § 1 och 2 mom. och 17 § iakttas i tillämpliga delar.

Enligt föreslagna 5 mom., om beslut om genomsökning av utrustning har fattats av en anhållningsberättigad tjänsteman på det sätt som avses i 3 mom., ska domstolen på yrkande av innehavaren av utrustningen eller av en annan person som har rätt till utrustningen konstatera om det fanns förutsättningar för genomsökningen av utrustning. Yrkandet ska framställas inom 30 dagar från det att genomsökningen av utrustning förrättades eller från den senare tidpunkt då den som framställer yrkandet fick veta att en genomsökning har förrättats.

I den första meningen i det föreslagna momentet avses sådana situationer där en anhållningsberättigad tjänsteman har fattat beslut om genomsökning av utrustning eftersom det har funnits skäl att anta att utrustningen inte innehåller sådana uppgifter som avses i 3 mom., det är fråga om en sådan situation som avses i 21 § 2 mom. eller den som är föremål för genomsökningen frivilligt har samtyckt till att avstå från domstolens förhandskontroll. Den andra meningen gäller i sin tur tidsfristen för framställande av yrkandet. Det ska dock beaktas att om en anhållningsberättigad tjänsteman i enlighet med föreslagna 3 mom. har avbrutit genomsökningen av utrustning och fört ärendet till domstol för behandling, blir det fråga om ett domstolsbeslut enligt 1 mom., varvid till exempel 5 mom. inte blir tillämpligt.

Enligt föreslagna 6 mom. får ett i 1 mom. avsett beslut av domstolen inte överklagas genom besvär. Den anhållningsberättigade tjänstemannen får dock anföra klagan över beslutet utan tidsbegränsning. Klagan ska behandlas skyndsamt. Den klagorätt för den anhållningsberättigade tjänstemannen som avses i momentet gäller också de situationer som avses i föreslagna 3 mom., där det vid genomsökningen upptäcks att utrustningen innehåller sådana uppgifter som avses i 3 mom. och den anhållningsberättigade tjänstemannen avbryter genomsökningen av utrustning

och genast för ärendet till domstol för behandling i enlighet med vad som föreskrivs i 1 och 2 mom.

I 4 och 5 mom. avsedda beslut av domstolen får enligt förslaget överklagas genom särskilda besvär. Besvär hindrar inte att genomsökning av utrustning förrättas. I situationer som avses i 3 och 4 mom. ska material som samlats vid en sådan genomsökning av utrustning som har förrättats med stöd av ett beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman dessutom enligt föreslagna 6 mom. utplånas utan dröjsmål, om domstolen anser att det inte fanns förutsättningar för genomsökning av utrustning. Utplånandet av materialet kan dock skjutas upp till dess att domstolens beslut har vunnit laga kraft.

När det gäller skyldigheten enligt momentet att utplåna material är det domstolen som fattar beslut om utplånandet, men om den anhållningsberättigade tjänstemannen överklagar domstolens beslut, kan utplånandet enligt tjänstemannens prövning skjutas upp till dess att domstolens beslut har vunnit laga kraft.

29 a §. Det föreslås att paragrafen upphävs.

6 Bestämmelser på lägre nivå än lag

I 3 kap. 1 § i tvångsmedelslagen finns det bestämmelser om den myndighet som beslutar om häktning. Enligt 1 mom. i den paragrafen utfärdas bestämmelser om jour vid tingsrätter i brådskande ärenden genom förordning av justitieministeriet. Närmare bestämmelser om jour vid tingsrätter i brådskande ärenden får utfärdas genom förordning av justitieministeriet.

I justitieministeriets förordning om handläggning av häktningsärenden och andra brådskande ärenden vid tingsrätter i vissa fall (953/2013, nedan justitieministeriets jourförordning) finns bestämmelser om de tingsrätter som i brådskande fall får besluta om bland annat häktning av anhållna, om hemliga tvångsmedel samt om hemliga metoder för inhämtande av information i ärenden enligt 3 kap. 1 § 1 mom. och 10 kap. 43 § 1 mom. i tvångsmedelslagen.

I 2 § i justitieministeriets jourförordning finns det bestämmelser om jour vid tingsrätter. Enligt 1 mom. i den paragrafen avses med jour tingsrättens beredskap att inom sitt jourområde på första maj, midsommaraftonen, självständighetsdagen, julaftonen samt på lördagar, söndagar och på kyrkliga helgdagar som infaller på någon annan veckodag 1) ta emot yrkanden om häktning av anhållna och handlägga häktningsärenden, 2) ta emot yrkanden och framställningar i tillståndsärenden och avgöranden som gäller hemliga tvångsmedel och hemliga metoder för inhämtande av information, och handlägga dessa ärenden, 3) ta emot anmälningar om förvar, exceptionell placering av utlänningar och boendeskyldighet för barn samt handlägga dessa ärenden, 4) ta emot anmälningar i ärenden som gäller gäldenärer som har förordnats att häktas till följd av tredska, och handlägga dessa ärenden. Enligt 2 mom. i den paragrafen ska jour i de ärenden som avses i 1 mom. 2 punkten ordnas även under annan tid utanför öppettiderna för tingsrätternas kanslier än den som avses i 1 mom.

I nuläget är den jourverksamhet som hänför sig till tvångsmedelslagen i justitieministeriets jourförordning begränsad till ärenden som gäller häktning, hemliga tvångsmedel och hemliga metoder för inhämtande av information. Således innehåller förordningen inte bestämmelser om sådan jourverksamhet vid tingsrätter som i bredare utsträckning än vad som beskrivs ovan omfattar olika tvångsmedel eller som uttryckligen gäller genomsökning av utrustning enligt 8 kap. i tvångsmedelslagen.

Enligt propositionen ska domstolen besluta om genomsökning av utrustning på yrkande av en anställningsberättigad tjänsteman. Ett yrkande som gäller genomsökning av utrustning ska utan dröjsmål tas upp till domstolsbehandling och ärendet ska avgöras skyndsamt. Utgångspunkten i propositionen är att yrkanden avgörs i kansliet utan behandling vid sammanträde, om domstolen anser att det är lämpligt. Ett yrkande får dock behandlas i närvaro av den tjänsteman som framställt yrkandet eller av en av denne förordnad tjänsteman som är insatt i ärendet, om domstolen anser att det behövs. Med anledning av genomsökningens utredningstekniska betydelse och förundersökningens behov bör yrkanden som gäller förrättande av genomsökning av utrustning eventuellt behandlas och avgöras också utanför tjänstetid som jourverksamhet.

I denna proposition föreslås det att 1 § 1 punkten i justitieministeriets jourförordning ändras så att tillämpningsområdet för förordningen utvidgas till att också omfatta behandlingen av yrkanden som gäller förrättande av genomsökning av utrustning i ärenden enligt 8 kap. 29 § i tvångsmedelslagen. Därutöver föreslås det att 2 § 1 mom. 2 punkten om jour i förordningen ändras på motsvarande sätt.

Vidare bör det noteras att det i 1 § 1 punkten i justitieministeriets jourförordning hänvisas till lagen om fullgörande av polisuppgifter inom försvarsmakten (1251/1995), som har upphävts genom lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten (255/2014). Därmed föreslås det att 1 § 1 punkten i förordningen ändras så att det hänvisas till 89 § i den gällande lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten.

Det bör även noteras att republikens president den 14 mars 2025 har stadfäst en lag om militär disciplin och brottsbekämpning inom Försvarsmakten (89/2025, RP 82/2023 rd), genom vilken den gällande lagen (255/2014) upphävs. Den nya lagen träder i kraft den 1 december 2025. På grund av tidigare och kommande ändringar som gäller denna helhet har det ansetts ändamålsenligt att till denna del se över en mer omfattande ändring av jourförordningen separat.

7 Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft senast under hösten 2025. Lagen ska börja tillämpas när den trätt i kraft. Lagändringen ska inte tillämpas retroaktivt, alltså blir den tillämplig endast i fråga om sådana genomsökningar av utrustning som förrättas efter ikraftträdandet av lagen.

I propositionen föreslås det ändå en övergångsbestämmelse till följd av upphävandet av 8 kap. 29 a § i tvångsmedelslagen. Efter det att den föreslagna lagen har trätt i kraft och blivit tillämplig kan sådana ärenden enligt 29 a § vara anhängiga i fråga om vilka en förrättad genomsökning av utrustning antingen har förts eller ännu kan föras till domstol för prövning i enlighet med 29 a §, med beaktande av den tidsfrist som föreskrivs i 18 § 1 mom. Till exempel enligt 29 a § 2 mom. ska på handläggningen av yrkanden enligt 1 mom. i den paragrafen tillämpas vad som i 18 § föreskrivs om handläggning av yrkanden som gäller husrannsakan och platsgenomsökning. På yrkande av den hos vilken husrannsakan har förrättats ska domstolen enligt 18 § 1 mom. avgöra om det har funnits förutsättningar för husrannsakan eller om husrannsakan har genomförts på det sätt som 5 eller 6 § kräver. Yrkandet ska framställas inom 30 dagar från det att husrannsakan förrättades eller från den senare tidpunkt då den som framställer yrkandet fick veta att husrannsakan hade förrättats.

Eftersom yrkandet enligt 18 § 1 mom. ska framställas inom 30 dagar från det att husrannsakan förrättades eller från den senare tidpunkt då den som framställer yrkandet fick veta att husrannsakan hade förrättats, kan det efter det att den föreslagna lagändringen har trätt i kraft och blivit tillämplig ännu pågå sådana ärenden i fråga om vilka tidsfristen på 30 dagar enligt 18

§ 1 mom. inte ännu har löpt ut. När det gäller sådana fall är det motiverat att en genomsökning av utrustning ännu ska kunna föras till domstol för prövning i enlighet med 29 a §.

8 Förhållande till budgetpropositionen

Propositionen bedöms inte ha några budgetkonsekvenser. Finanspolitiska ministerutskottet fastställde i februari 2024 att uppgifter som följer av nya skyldigheter enligt EU-lagstiftningen eller den nationella lagstiftningen i regel ska finansieras genom att man avstår från befintliga uppgifter eller effektiviserar skötseln av de nuvarande uppgifterna. Denna princip innebär att uppgifterna ska skötas inom ramen för nuvarande anslag. Principen bekräftades åter i april 2024 i samband med regeringens ramförhandlingar. De nya uppgifter som följer av den föreslagna regleringen ska i enlighet med denna princip skötas inom ramen för det nuvarande anslaget (se även avsnitt 1.3.2). Ämbetsverken ska följa upp kostnaderna för och utfallet av genomförandet, och om konsekvenserna av genomförandet är betydligt större än beräknat kan situationen ses över i senare budgetar.

9 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

9.1 Inledning

Den reglering som föreslås i propositionen är av betydelse med tanke på skyddet för privatliv och personuppgifter enligt 10 § i grundlagen, rättsskyddet enligt 21 § och respekten för de grundläggande fri- och rättigheterna enligt 22 § samt respekten för privatlivet och familjelivet enligt artikel 7 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och skyddet av personuppgifter enligt artikel 8 i stadgan.

Den föreslagna ändringen i propositionen föranleder att domstolen på förhand bedömer huruvida det i förhållande till tryggandet av de grundläggande rättigheterna finns förutsättningar för genomsökning av utrustning. Därutöver ska innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen ha möjlighet att underkasta genomsökningen domstolsprövning, om det inte är fråga om sådan genomsökning av utrustning som grundar sig på domstolsbeslut. Dessutom får vissa särskilt angivna beslut av domstolen överklagas genom besvär. I brådskande situationer ska domstolen utöva efterhandskontroll.

Genom domstolens för- och efterhandshandskontroll säkerställs en rättvis balans mellan berättigade intressen som i samband med brottsbekämpning gör sig gällande för att svara mot utredningens behov å ena sidan, och de grundläggande rättigheter avseende respekt för privatlivet och skydd av personuppgifter som tillkommer de personer vars uppgifter kan komma att lämnas ut å andra sidan. Den föreslagna ändringen i tvångsmedelslagen kan därmed anses stärka tryggandet av de grundläggande rättigheterna avseende respekt för privatlivet och skydd av personuppgifter, i och med att det enligt förslaget i regel är domstolen som fattar beslut om genomsökning av utrustning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman.

9.2 Undantag från domstolens förhandskontroll

Enligt förslaget kan domstolens förhandskontroll frångås i vissa särskilt angivna situationer. I domen om genomsökning av utrustning har kravet på förhandskontroll av en domstol förenats med undersökning av innehållet i en mobiltelefon och sådan behandling av den information som fåtts genom genomsökningen där ingreppet i de grundläggande rättigheter som fastslås i artiklarna 7 och 8 i stadgan om de grundläggande rättigheterna kan betraktas som allvarligt eller till och med synnerligen allvarligt.

Beroende på det misstänkta brottet och utredningens behov kan genomsökning av utrustning också bli aktuellt för sådan utrustning som inte innehåller några skyddade personuppgifter, eller åtminstone inte känsliga personuppgifter eller uppgifter som i övrigt gäller privatlivet, det vill säga sådana uppgifter som förutsätter förhandskontroll av domstolen. I fråga om sådan utrustning kan inte genomsökning anses leda till sådana allvarliga eller synnerligen allvarliga ingrepp i de grundläggande rättigheterna som förutsätter förhandskontroll av domstolen. Undantag ska även vara möjliga i sådana situationer som avses i 8 kap. 21 § 2 mom. i tvångsmedelslagen eller med stöd av frivilligt samtycke (det redogörs närmare för samtycke nedan).

De undantag från domstolens förhandskontroll som föreslås i propositionen är i enlighet med villkoren i artikel 52.1 i stadgan om de grundläggande rättigheterna begränsade till vad som är nödvändigt, och i sådana fall anses inte behandlingen utgöra ett sådant allvarligt eller synnerligen allvarligt ingrepp i de grundläggande rättigheterna som avses i Europeiska unionens domstols dom om genomsökning av utrustning. Om det vid genomsökningen emellertid upptäcks att utrustningen innehåller sådana uppgifter som avses i föreslagna 29 § 3 mom., ska genomsökningen av utrustningen avbrytas och ärendet föras till domstol för behandling så snart det är möjligt, dock senast inom 24 timmar. Det föreslagna undantaget gäller i regel sådan utrustning som inte innehåller i 3 mom. avsedda uppgifter (i avsnitt 1.1 redogörs det närmare för behovet av en undantagsbestämmelse). Den föreslagna skyldigheten att avbryta genomsökningen och föra ärendet till domstol fungerar också som en skyddsmekanism, som säkerställer att undantaget endast kan tillämpas på sådan utrustning som avses i 3 mom.

Möjligheten till undantag gäller exempelvis inte mobiltelefoner och surfplattor, vilka i allmänhet kan antas innehålla uppgifter om innehavaren av anordningen eller någon annan som har rätt till den, till och med i stor omfattning, utan undantaget gäller i regel utrustning som är avsedd för en viss specifik verksamhet, såsom arbetsmaskiner (se även specialmotiveringen i avsnitt 5).

Dessutom är de undantag som hänför sig till 8 kap. 21 § 2 mom. i tvångsmedelslagen enligt ordalydelsen i den föreslagna bestämmelsen begränsade till sådana uppgifter som är nödvändiga för att utreda vem som har rätt till utrustningen (se exemplet i avsnitt 4.1.4). I alla undantagssituationer ska det också vara möjligt att i efterhand underkasta ärendet domstolsprövning. I brådskande situationer är det fråga om domstolens efterhandskontroll, och domstolens beslut kan överklagas.

De undantag från huvudregeln om domstolens förhandskontroll som föreslås i propositionen anses vara proportionerliga och godtagbara med hänsyn till respekten för de grundläggande fri- och rättigheterna enligt grundlagen. Dessutom bedöms det att de undantag som föreslås i propositionen är godtagbara med tanke på de grundläggande rättigheter som tryggas i artikel 7 och 8 i stadgan om de grundläggande rättigheterna.

9.3 Samtycke till att domstolens förhandskontroll frångås

I fråga om andra tvångsmedel än anhållande och häktning kan det i viss mån vara motiverat att betrakta samtycke som en legitim grund. Detta gäller särskilt situationer där åtgärden främst vidtas i den berörda personens eget intresse, till exempel för att lägga fram bevis för oskuld. Utgångspunkten är dock att ett samtycke av rättslig betydelse ska ges frivilligt och under sådana förhållanden där den som samtycker till någonting är medveten om att hen inte är lagenligt skyldig att genomgå åtgärden. Samtycket får inte heller grunda sig på ett antagande om påtryckning, uppmaning eller befallning.

I en situation enligt förslaget i denna proposition, där genomsökning av utrustning alltså ska förrättas, är det inte egentligen fråga om samtycke till enbart förrättande av genomsökning av utrustning, utan samtycket innebär snarare att personen avstår från rätten till domstolens förhandskontroll. Samtycket omfattar naturligtvis också förrättandet av genomsökning av utrustning, även om genomsökningen kan förrättas oberoende av personens vilja, om förutsättningarna för genomsökning av utrustning uppfylls och domstolen ger tillstånd till genomsökningen. Detta ligger också i den berörda personens intresse, om det till exempel är fråga om framläggande av bevis för oskuld eller om en vilja eller önskan att påskynda förrättandet av genomsökning av utrustning i syfte att återlämna en anordning till innehavaren eller någon annan som har rätt till den. Det anses inte motiverat att begränsa rätten och möjligheterna för innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen att främja utredningen av ärendet, till exempel i syfte att hitta bevis för oskuld. Dessutom kan också andra än personer som misstänks för brott vara föremål för genomsökning av utrustning, till exempel målsäganden eller ett vittne. I så fall kan den som äger en anordning också uttryckligen önska att anordningen undersöks och kopieras. Dessutom har personen i fråga inte nödvändigtvis själv förmågan att få information från anordningen. Det är också lättare att bestrida informationens tillförlitlighet som bevis, om den inte har kommit till genom kriminaltekniskt polisarbete och verifierats.

Enligt propositionen ska en persons samtycke till att genomsökning av utrustning förrättas med stöd av ett beslut av en anställningsberättigad tjänsteman ges frivilligt och under sådana förhållanden där den som samtycker är medveten om att hen inte är lagenligt skyldig att avstå från rätten till domstolens förhandskontroll. I specialmotiveringen har det skapats klarhet i bland annat de omständigheter och villkor som hänför sig till givandet av samtycke. Vidare ska personen enligt förslaget ha rätt att också i efterhand underkasta genomsökningen av utrustning domstolsprövning. I lagförslaget tryggas således också sådana situationer där det uppstår misstankar till exempel när det gäller hur frivilligt en persons samtycke varit eller andra omständigheter som hänför sig till givandet av samtycke, med beaktande också till dessa delar av situationer där samtycket eventuellt har återkallats. I fråga om det sistnämnda är situationen ändå annorlunda i det avseendet att genomsökningen av utrustning redan har förrättats med stöd av samtycket och att det är fråga om samtycke till att domstolens förhandskontroll avsågs. Således går det inte att problemfritt tillämpa situationer där samtycket återkallas på de aktuella situationerna, och det har inte ansetts motiverat att föreskriva närmare om dem i propositionen.

Med beaktande av att samtycke i kontexten av denna proposition snarare innebär avstående från rätten till domstolens förhandskontroll, bör regleringen bedömas i synnerhet med hänsyn till rättsskyddsgarantierna för den som ger sitt samtycke. Grundlagsutskottet har i sin praxis uppmärksammat en samtyckeskonstruktion. Utskottet har i olika sammanhang poängterat hur viktigt det är att vara mycket återhållsam med att godkänna samtycke som rättslig grund för ingrepp i de grundläggande fri- och rättigheterna (GrUU 30/2010, s. 6).

Grundlagsutskottet har i sin etablerade praxis ansett att samtycke av den som blir föremål för en inskränkning i en grundläggande fri- eller rättighet i sig kan vara av betydelse vid en konstitutionell bedömning. I det sammanhanget har utskottet menat att det väsentliga är vad som kan betraktas som ett juridiskt relevant samtycke i en viss situation (GrUU 31/2005 rd, s. 3/I, GrUU 19/2000 rd, s. 3/II och GrUU 27/1998 rd, s. 2/II). Utskottet har krävt att en lag som utifrån samtycke ingriper i skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna bland annat ska vara exakt och noga avgränsad, innehålla bestämmelser om hur samtycke ges och återkallas, säkerställa att samtycket är genuint och ges av fri vilja samt vara nödvändig (se GrUU 35/2018 rd, s. 33, GrUU 7/2014 rd, s. 4, GrUU 7/2010 rd, s. 5, GrUU 37/2005 rd, s. 3 och GrUU 19/2000 rd, s. 3/II). Därtill måste det säkerställas att den som ger sitt samtycke vet och förstår vad det innebär (GrUU 31/2005 rd, s. 3/I).

Grundlagsutskottets ovannämnda praxis gäller emellertid inte uttryckligen samtycke till användning av något visst tvångsmedel. Utskottets praxis gäller olika situationer, såsom erkännanderättegångar, kontrollbefogenheter inom skyddet för hemfriden, befogenheter till täckoperationer och bevisprovokation genom köp inom skyddet för hemfriden samt samtycke till summariskt förfarande. Teleövervakning med samtycke kan å sin sida anses vara relevant (10 kap. 7 § i tvångsmedelslagen). Den befogenheten har föreskrivits med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 8/1994 rd). Vid en senare bedömning av teleövervakning med samtycke har utskottet lagt särskild vikt vid att det ska krävas samtycke av målsäganden innan identifieringsuppgifter får ges ut (GrUU 7/1997 rd, s. 2). Utskottet har inte till denna del till exempel förutsatt att bestämmelserna om samtycke kompletteras, till exempel i fråga om situationer där samtycket återkallas.

I enlighet med vad som anförts ovan är det i denna proposition fråga om samtycke till att avstå från rätten till domstolens förhandskontroll vid förrättande av genomsökning av utrustning. Enligt förslaget i propositionen, om genomsökning av utrustning har förrättats med stöd av ett beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman som fattats utifrån samtycke av innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen, ska domstolen på yrkande av innehavaren av utrustningen eller av en annan person som har rätt till utrustningen konstatera om det fanns förutsättningar för genomsökningen av utrustning. Därmed är det fråga om ett rättsmedel för den som gett sitt samtycke, till exempel för att det ska kunna prövas huruvida samtycket har varit genuint och getts av fri vilja. Den föreslagna regleringen säkerställer till denna del också att sådan genomsökning av utrustning som grundar sig på samtycke och som inte omfattas av domstolens förhandskontroll utvärderas från fall till fall i fråga om bland annat samtyckets frivillighet och andra omständigheter som hänför sig till givandet av samtycket.

De situationer som grundlagsutskottet tidigare har behandlat i sin utlåtandep Praxis om samtycke är inte direkt jämförbara med en situation där samtycke till förrättande av genomsökning av utrustning ges utan domstolens förhandskontroll. Grundlagsutskottet har i samband med bland annat erkännanderättegångar och bötesförfarande tidigare ansett att man måste fästa särskilt avseende vid att samtycket är genuint, frivilligt och explicit när det handlar om rättssäkerhet vid påförande av straff och avkall på rättegång (GrUU/2014 rd, s. 4, GrUU 7/2010 rd, s. 5). Den aktuella situationen enligt denna proposition avviker ändå avsevärt från vad som beskrivs ovan, eftersom den som ger sitt samtycke inte avstår från sin rätt att få ett brottmål behandlat i vanlig behandlingsordning för brottmål, utan från domstolens förhandskontroll av ett enskilt tvångsmedel som hänför sig till brottsutredningen. Vidare avviker situationen också delvis från teleövervakning med samtycke, eftersom förutsättningarna för genomsökning av utrustning inte ändras på basis av samtycke.

Också Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, nedan Europadomstolen, har i sin rättspraxis bedömt samtyckets karaktär. Europadomstolen har betonat att samtycket ska ges frivilligt och med full kännedom om fakta (se *Bože v. Lettland*, nr 40927/05, punkt 69). I fråga om frivilligheten har Europadomstolen fäst vikt vid att ingen ska ha tvingat personen att ge sitt samtycke eller ha låtit hen förstå att hen inte har andra alternativ än att ge sitt samtycke eller att den åtgärd som samtycket gäller kommer att vidtas även utan samtycke (se *Posevini v. Bulgarien*, nr 63638/14, punkt 75, *Kučera v. Slovakien*, nr 48666/99, punkt 119, *Rachwalski och Ferenc v. Polen*, nr 47709/99, punkt 72 och *Saint-Paul Luxembourg S.A. v. Luxemburg*, nr 26419/10, punkt 38). Som tvång har Europadomstolen också betraktat situationer där personen saknar rättssäkerhetsgarantier som skyddar hens förmåga att uttrycka sin verkliga vilja (*Belousov v. Ukraina*, nr 4494/07, punkt 106).

I specialmotiveringen till lagförslaget har det redogjorts närmare för förfarandet för givande av samtycke och den därtill hörande prövningen från fall till fall samt för den hänsyn som ska tas

till omständigheterna (se närmare avsnitt 5). Till exempel ska samtycket ges frivilligt och under sådana förhållanden där den som samtycker är medveten om att hen inte är lagenligt skyldig att avstå från domstolens förhandskontroll. I fråga om de rådande omständigheterna vid givandet av samtycke ska personens personliga egenskaper och till exempel hens eventuella berusningstillstånd tas i beaktande. Den som samtycker ska också ha fyllt 18 år. Samtycket ska under inga omständigheter grunda sig på påtryckning eller något annat som skulle kunna antyda en skyldighet för personen att samtycka till saken. Säkerställandet av att personen uttryckt sin verkliga vilja tryggas med möjligheten att i efterhand föra ärendet till domstol för prövning.

I propositionen har behovet av och grunderna för samtyckesbaserad reglering förts fram. Samtidigt har de omständigheter som hänför sig till givande av samtycke, säkerställandet av att samtycket är frivilligt samt möjligheten att underkasta genomsökningen av utrustning domstolsprövning efter det att samtycket har getts beskrivits på ett genomgripande sätt. Möjligheten att förrätta genomsökning av utrustning på basis av en samtyckeskonstruktion bedöms vara ändamålsenlig och behövlig särskilt med tanke på parterna. I enlighet med vad som anförts ovan anses det inte motiverat att begränsa rätten och möjligheterna för innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen att främja utredningen av ärendet och göra det därtill hörande myndighetsförfarandet snabbare (se även exemplet i avsnitt 4.1.4). Förfarandet kan också eventuellt ha en liten inverkan på myndighetsresurserna, särskilt med tanke på domstolarna, även om det inte är möjligt att på förhand bedöma hur många fall det kan vara fråga om på årsnivå.

De föreslagna ändringarna bedöms till den del de gäller samtycke vara godtagbara med hänsyn till grundlagsutskottets praxis. Det är trots det önskvärt att grundlagsutskottet ger ett utlåtande i frågan.

9.4 Rättsskydd

Enligt 21 § 1 mom. i grundlagen har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan. Enligt 2 mom. i paragrafen ska offentligheten vid handläggningen, rätten att bli hörd, rätten att få motiverade beslut och rätten att söka ändring samt andra garantier för en rättvis rättegång och god förvaltning tryggas genom lag.

I propositionen föreslås det att den gällande lagen ändras så att det i regel är domstolen som beslutar om genomsökning av utrustning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman, med vissa särskilt föreskrivna undantag. I förhållande till nuläget innebär förslaget ändringar i fråga om domstolens för- och efterhandskontroll samt i fråga om rätten att föra ärendet till domstol och rätten att överklaga domstolens beslut i situationer där genomsökning av utrustning har förrättats enbart med stöd av ett beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman.

Enligt förslaget i propositionen är huvudregeln att behandlingen av ett ärende i domstol är offentlig. Det är dock möjligt att avvika från kravet på offentlig behandling i enlighet med lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar.

I 8 kap. 29 a § i tvångsmedelslagen, som enligt propositionen ska upphävas, föreskrivs det om domstolsprövning av genomsökning av utrustning. Den rätten till domstolsprövning är dock begränsad till sådan genomsökning som har företagits i samband med husrannsakan eller sådan platsgenomsökning som avses i 18 § 4 mom. eller till situationer där det finns anledning att anta att genomsökningen har omfattat sådan information som avses i 1 § 3 mom.

I förhållande till nuläget innebär förslaget ändringar när det gäller förhandskontroll i domstol enligt huvudregeln, vilken inte begränsas till ovannämnda situationer, samt i fråga om rätten att föra ärendet till domstol och rätten att överklaga domstolens beslut i situationer där genomsökning av utrustning har förrättats enbart med stöd av ett beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman. I den föreslagna regleringen beaktas också separat den information som avses i 8 kap. 1 § 3 mom., i fråga om vilken vad som föreskrivs om särskild husrannsakan ska iakttas.

Den föreslagna ändringen är betydande jämfört med nuläget uttryckligen med tanke på det stärkta skyddet av den som är föremål för genomsökning av utrustning. I och med domstolens för- och efterhandskontroll fattas besluten om genomsökning av utrustning enligt förslaget av en oberoende domstol i stället för en anhållningsberättigad tjänsteman. Allt som allt stärker de föreslagna ändringarna tryggheten av skyddet för de grundläggande rättigheterna. Således bedöms det att de ändringar som föreslås i propositionen är godtagbara med tanke på det i 21 § i grundlagen garanterade rättsskyddet.

9.5 Begränsad rätt att anföra klagan och söka ändring

Rätten att söka ändring tryggas i 21 § i grundlagen, men de begränsningar i rätten att söka ändring som är tillåtliga med tanke på grundlagen kan skrivas in i lagen i form av specifika förbud mot överklagande (GrUU 21/2011 rd, s. 2 och GrUU 20/2005 rd, s. 7). Rätten att överklaga är inte absolut (GrUU 33/2014 rd). Bestämmelsen i 21 § i grundlagen hindrar inte att man genom lag föreskriver om mindre undantag från de rättigheter som tryggas i paragrafen, under förutsättning att undantagen inte ändrar den aktuella rättsskyddsgarantins ställning som huvudregel och inte i enskilda fall äventyrar individens rättssäkerhet (se till exempel GrUU 68/2014 rd, s. 3/I).

Eftersom det i propositionen föreslås att domstolen enligt huvudregeln och med avvikelse från nuläget ska utöva förhandskontroll i fråga om förrättande av genomsökning av utrustning, bedöms det inte vara behövligt att föreskriva om en separat rätt att söka ändring i andra än sådana situationer där genomsökningen inte har grundat sig på domstolens förhandstillstånd. Enligt förslaget får innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen föra ärendet till domstol, om genomsökningen har förrättats enbart med stöd av ett beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman. I sådana fall får domstolens beslut överklagas. Detta innebär också beslut i brådskande situationer. Den tjänsteman som ansvarar för genomsökningen av utrustning ansvarar även för att informera den person som är föremål för genomsökningen.

De föreslagna ändringarna bedöms i sig stärka tryggheten av skyddet för de grundläggande rättigheterna avsevärt. Därmed bedöms det att en separat obegränsad rätt att söka ändring, utöver den föreslagna förhandskontrollen i domstol, inte är motiverad.

En separat rätt att söka ändring i det tillstånd som domstolen beviljat på förhand ändrar inte i sig situationen med tanke på rättsskyddet för innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen i det avseendet att det är fråga om en förhandsbedömning av ett tvångsmedels lagenlighet. Förhandstillstånd innebär att domstolen från fall till fall bedömer tvångsmedlets lagenlighet. I fråga om genomsökning av utrustning ska det enligt förslaget bedömas om förutsättningarna enligt 8 kap. 21 § i tvångsmedelslagen uppfylls i ärendet och om förrättande av genomsökning i det enskilda fallet är förenligt med proportionalitetsprincipen enligt 1 kap. 2 § i den lagen. Dessutom bör det beaktas att om något tas i beslag vid genomsökning av utrustning eller en handling kopieras vid genomsökningen, får den som är föremål för åtgärden i enlighet med 7 kap. 15 § föra ärendet till domstol för att pröva huruvida

det finns förutsättningar för beslag. När det gäller det sistnämnda ska syftet med genomsökningen av utrustning tas i beaktande. Enligt 8 kap. 21 § 1 mom. 2 punkten får genomsökning av utrustning företas, om det kan antas att det vid genomsökning påträffas handlingar eller information enligt 7 kap. 1 § 1 eller 2 mom. som har anknytning till det brott som undersöks och som ska tas i beslag eller handlingar som ska kopieras med stöd av 7 kap. 2 §. Därmed bedöms det inte vara motiverat med tvångsmedel som i sig är överlappande. Ett förbud mot att söka ändring i domstolens förhandstillstånd ändrar således inte ställningen för domstolens förhandskontroll (rättsskyddsgarantin) som huvudregel och äventyrar inte individens rättsskydd i enskilda fall (GrUU 68/2014 rd, s. 3/I). Med tanke på tillgodoseendet av rättsskyddet bör genomsökning av utrustning bedömas som en helhet med beaktande av det ovannämnda huvudsakliga syftet med tvångsmedlet, inte enbart utifrån en enskild fas i användningen av detta tvångsmedel.

Om det är fråga om en sådan situation där det material som varit föremål för en genomsökning av utrustning inte används som bevis, och saken därmed inte överhuvudtaget behandlas i domstol, eller där genomsökningen har gällt en anordning vars innehavare inte själv är part i en senare rättegång, finns möjligheten att anföra klagomål hos justitiekanslern i statsrådet eller riksdagens justitieombudsman i syfte att få lagenligheten i myndighetsverksamheten prövad. Enligt 118 § i grundlagen svarar en tjänsteman för att hans eller hennes ämbetsåtgärder är lagliga. Om den som är föremål för ett tvångsmedel anser att en tjänsteman har förfarit lagstridigt när hen fattade beslut om tvångsmedlet eller vid verkställigheten av tvångsmedlet, har personen i enlighet med grundlagen rätt att väcka åtal om tjänstebrott mot tjänstemannen och att föra skadeståndstalan mot hen i fråga om felaktigt myndighetsförfarande (118 § 3 mom.).

Dessutom är det möjligt att anföra förvaltningsklagan över ett tvångsmedel som åklagaren eller den tjänsteman som utför förundersökningen har beslutat om hos hens chef. Förvaltningsklagan är till sin natur en tillsynsметод. Även i fråga om ovannämnda situationer ska i varje fall tillämpligheten av 7 kap. 15 § i tvångsmedelslagen beaktas vid beslag eller kopiering, och de tillgängliga tvångsmedlen beaktas överlag, om genomsökning av utrustning har förrättats enbart med stöd av ett beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman.

Den begränsade rätt att söka ändring som föreslås i propositionen anses inte vara problematisk med tanke på grundlagen. Förslaget är i överensstämmelse med grundlagsutskottets etablerade praxis i frågan.

Dessutom föreslås det i propositionen att 8 kap. 29 a § i tvångsmedelslagen upphävs. På de grunder som anges ovan har det inte ansetts motiverat att det utöver domstolens förhandskontroll föreskrivs om en separat rätt att söka ändring.

9.6 Undantag från hörande av innehavaren av utrustningen eller av en annan person som har rätt till utrustningen vid domstolsbehandling

Enligt 21 § om rättsskydd i grundlagen ska bland annat rätten att bli hörd tryggas genom lag. I Europeiska unionens domstols dom om genomsökning av utrustning, som ligger till grund för den lagändring som föreslås i propositionen, förutsätts det inte att och tas inte uttryckligen ställning till om innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen ska höras med anledning av genomsökning av utrustning. I synnerhet tas det inte ställning till frågan om ett yrkande som gäller genomsökning av utrustning kan avgöras i domstol utan att innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till den hörs.

Rätten enligt grundlagen att bli hörd är en synnerligen stark rättsprincip. Denna princip grundar sig allmänt på parternas jämlikhet, alltså på den kontradiktoriska principen, som har särskild

betydelse i rättegångsfasen. Principen om hörande är således som mest förpliktande vid domstolsbehandlingen av brottmål, även om den i vissa fall kan ha betydelse också under förundersökningen. Därmed är det viktigt att personen i fråga har möjlighet att bli hörd, det vill säga att framföra sin syn på användningen av tvångsmedel. När det gäller hur denna syn tas i beaktande ska det dock i förhållande till inledningsskedet av brottsutredningen och med tanke på intressen i brottsutredningen anses vara tillräckligt att den kan tas i beaktande senast vid en eventuell rättegång (se till exempel Europadomstolens avgörande i målet Vera Fernández-Huidobro v. Spanien, 2010, punkterna 108–114).

Enligt förslaget hörs inte innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till den vid domstolsbehandlingen av ett yrkande som gäller genomsökning av utrustning. Till denna del motsvarar den föreslagna regleringen domstolsbehandlingen av ärenden som gäller särskild husrannsakan (8 kap. 17 § 2 mom. i tvångsmedelslagen), där ärendet avgörs utan att den person vars hem har varit föremål för särskild husrannsakan hörs. På motsvarande sätt får inte heller domstolens beslut om särskild husrannsakan överklagas genom besvär, och endast den anhållningsberättigade tjänstemannen har rätt att anföra klagan över beslutet (17 § 3 mom.).

Trots att det vid genomsökning av utrustning och särskild husrannsakan inte är fråga om helt likadana tvångsmedel, till exempel i fråga om förrättandet av genomsökningen och den förhandskännedom som den person som är föremål för genomsökningen har om den, finns det likheter i vad personerna inte vet i det avseendet att personen i bägge fallen inte har förhandskännedom om genomsökningen, även om det finns skillnader som gäller själva tidpunkten för förrättandet av genomsökningen, på grund av det dröjsmål som hör till genomsökningen av utrustning. Genomsökning av utrustning förrättas vanligen i förundersökningsmyndighetens utrymmen, alltså först efter det att utrustningen har omhändertagits eller tagits i beslag, medan särskild husrannsakan i regel förrättas omedelbart på den plats som är föremål för rannsakan. I vilket fall som helst förrättas ingendera genomsökningen i hemlighet för personen, och vid domstolsbehandlingen av ett yrkande på genomsökning av utrustning är det inte heller fråga om att bedöma nivån av kännedom hos innehavaren av utrustningen eller hos en annan person som har rätt till den. Såväl vid genomsökning av utrustning som vid användning av andra tvångsmedel är det inte fråga om en dialog mellan den behöriga myndigheten och innehavaren av utrustningen om huruvida genomsökningen får förrättas. Genomsökning av utrustning är ett tvångsmedel, som används då de lagstadgade förutsättningarna uppfylls och vars lagenlighet enligt förslaget separat ska bedömas i domstol före genomsökningen kan förrättas.

Med tanke på rättsskyddet för innehavaren av en anordning eller en annan person som har rätt till den anses det inte vara behövligt att höra personen vid domstolsbehandlingen av ett yrkande på genomsökning av utrustning. Också i detta avseende ska det beaktas att om något tas i beslag vid genomsökning av utrustning eller en handling kopieras vid genomsökningen, får den som är föremål för åtgärden i enlighet med 7 kap. 15 § föra ärendet till domstol för att pröva huruvida det finns förutsättningar för beslag.

Rättsskyddet för innehavaren av en anordning, eller en annan person som har rätt till den, i förhållande till förutsättningarna för genomsökning av utrustning ska i enlighet med förslaget tryggas genom att förutsättningarna för genomsökning, och framför allt hur de förhåller sig till proportionalitetsprincipen, i framtiden bedöms på förhand förutom av den anhållningsberättigade tjänstemannen även av en oberoende domstol. Genom domstolens förhandshandskontroll säkerställs också på det sättet en rättvis balans mellan berättigade intressen som i samband med brottsbekämpning gör sig gällande för att svara mot utredningens behov å ena sidan, och de grundläggande rättigheter avseende respekt för privatlivet och skydd

av personuppgifter som tillkommer de personer vars uppgifter kan komma att lämnas ut å andra sidan.

Således anses det i propositionen motiverat och med tanke på rättsskyddet enligt grundlagen tillbörligt att innehavaren av en anordning eller en annan person som har rätt till den inte behöver höras vid domstolsbehandlingen av ett yrkande på genomsökning av utrustning, trots att det inte föreslås någon separat rätt för dessa personer att söka ändring eller anföra klagan när det gäller sådan genomsökning av utrustning som grundar sig på domstolens förhandstillstånd (se även avsnitt 9.4 och 9.5). Därutöver bör det beaktas att innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till den vid huvudförhandlingen i målet kan bestrida lagenligheten av bevis som fåtts genom genomsökning av utrustning, med hänsyn till 17 kap. 25 § 3 mom. i rättegångsbalken, som möjliggör det minimikrav som ställs i Europadomstolens rättspraxis (se till exempel *Svetina v. Slovenien*, 22.5.2018 och även *Bykov v. Ryssland*, 10.3.2009, stora kammaren). Trots att nationell rättspraxis förhåller sig restriktivt till förbud mot att utnyttja bevis, och bevis som fåtts på ett lagstridigt sätt genom ingrepp i skyddet för privatlivet och förtroliga meddelanden inte har försatts i ett övergripande förbud mot utnyttjande med tanke på genomförandet av en rättvis rättegång (till exempel HD:2023:14), fungerar bedömningen av huruvida genomförandet av en rättvis rättegång kan äventyras vid huvudförhandlingen i ett brottmål som ett extra skydd vid sidan om de övriga skyddsmekanismer som framförts i propositionen.

Förslaget i propositionen bedöms vara godtagbart med tanke på det rättsskydd som tryggas i grundlagen.

9.7 Överensstämmelse med EU-rätten och nationellt handlingsutrymme

I enlighet med vad som beskrivs ovan i avsnitt 1.1 konstateras det i Europeiska unionens domstols dom om genomsökning av utrustning att det för att tillgodose kravet på att en proportionalitetsbedömning görs i varje enskilt fall, där samtliga relevanta omständigheter vägs mot varandra, är av väsentlig betydelse att frågan om tillstånd att använda detta tvångsmedel prövas av en domstol eller en oberoende myndighet. Enligt domen måste domstolen eller den oberoende myndigheten kunna göra en korrekt avvägning mellan å ena sidan de intressen som inom ramen för brottsbekämpning gör sig gällande för att svara mot utredningens behov och å andra sidan de grundläggande rättigheterna avseende respekt för privatlivet och skydd av personuppgifter för den som saken gäller. I domen är det således uttryckligen fråga om att det i den nationella lagstiftningen ska säkerställas att en domstol eller oberoende myndighet i andra än motiverade brådskande fall utövar förhandskontroll över att genomsökning av utrustning förrättas på behörigt sätt.

Enligt propositionen ska domstolen på förhand besluta om genomsökning av utrustning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman, med vissa särskilt föreskrivna undantag. I avsnitt 1.1 har de föreslagna undantagen från domstolens förhandskontroll bedömts närmare i förhållande till domen om genomsökning av utrustning.

I domen om genomsökning av utrustning behandlas inte andra möjligheter till undantag från domstolens förhandskontroll, varvid de undantag som föreslås i denna proposition inte heller i domen har behandlats i förhållande till kravet på förhandskontroll i domstol. I enlighet med vad som anförts i avsnitt 1.1 bedöms de föreslagna undantagen vara motiverade och proportionerliga samt möjliga med tanke på det nationella handlingsutrymmet i fråga om kraven enligt domen om genomsökning av utrustning. Trots att det i domen inte uttryckligen behandlas andra möjligheter till undantag från domstolens förhandskontroll, bedöms det inte innebära en fullständig brist på nationellt handlingsutrymme, såtillvida att de krav som ställs i domen i övrigt

uppfylls i den nationella lagstiftningen. Dessutom har kravet på domstolens förhandskontroll i domen om genomsökning av utrustning till exempel förenats uttryckligen med sådan behandling av bland annat eventuella känsliga uppgifter i mobiltelefonen som kan innebära ett allvarligt eller till och med synnerligen allvarligt ingrepp i de grundläggande rättigheter som fastslås i artiklarna 7 och 8 i stadgan om de grundläggande rättigheterna. Domen bedöms inte gälla andra typer av anordningar, med förutsättningen att anordningarna inte innehåller sådana känsliga uppgifter i fråga om vilka behandling kan innebära ett allvarligt eller synnerligen allvarligt ingrepp i de grundläggande rättigheter som fastslås i artiklarna 7 och 8 i stadgan (se exemplet i avsnitt 4.1.4).

Vid beredningen av propositionen har det inte noterats andra sådana avgöranden av Europeiska unionens domstol som i sig nödvändigtvis skulle hänföra sig till den kontext som ligger till grund för propositionen eller till eventuella ramar för bedömningen av det nationella handlingsutrymmet i frågan, eller som nödvändigtvis indirekt skulle erbjuda beaktansvärda riktlinjer för bedömningen. I det fall som domen om genomsökning av utrustning tar ställning till är det fråga om att innehavaren av en mobiltelefon inte samtyckte till polisens begäran om att i samband med genomsökning få undersöka informationen i mobiltelefonen. Därmed bedöms det att domen om genomsökning av utrustning uttryckligen förenar kravet på förhandskontroll i domstol med sådana situationer där det är fråga om användning av tvångsmedel trots att den person som är föremål för tvångsmedlet motsätter sig det. Domen om genomsökning av utrustning bedöms således inte utgöra ett hinder för att det i den nationella lagstiftningen föreskrivs om möjligheten att avvika från domstolens förhandskontroll på basis av samtycke. Domen bedöms inte heller utgöra ett hinder för att en person på ett giltigt sätt kan avstå från sin rätt till domstolsbehandling.

Som stöd för den tolkning som gjorts ovan kan även Europeiska unionens domstols avgörande i målet C-205/21 (26.1.2023) lyftas fram. I målet var det fråga om tvångsmedel som använts vid förundersökningen i syfte att utreda bedrägeri i anknytning till skatteskulder. Den misstänkte samtyckte inte till att lämna sina fingeravtryck eller att fotograferas för att dessa uppgifter om henne skulle kunna registreras och vägrade samarbeta i syfte att fastställa hennes DNA-profil. Efter att den misstänkte vägrat genomföra polisen inte insamlingen av dessa uppgifter utan förde ärendet till domstol för att få tillstånd att samla in ovannämnda uppgifter. Fallet utgick alltså från en motsvarande situation som ovan, i fråga om vilken det bedöms att ”domen om genomsökning av utrustning uttryckligen förenar kravet på förhandskontroll i domstol med sådana situationer där det är fråga om användning av tvångsmedel trots att den person som är föremål för tvångsmedlet motsätter sig det”. I sitt avgörande i målet C-205/21 ansåg domstolen att det inte är problematiskt att insamlingen av fingeravtryck och fotografier och fastställande av en DNA-profil enligt bulgarisk lagstiftning grundar sig på den registrerades samtycke och, då inget samtycke getts, på domstolens förhandstillstånd. Detta bedöms i sin tur understödja denna ovan konstaterade bedömning: ”Domen om genomsökning av utrustning bedöms således inte utgöra ett hinder för att det i den nationella lagstiftningen föreskrivs om möjligheten att avvika från domstolens förhandskontroll på basis av samtycke.”

Också i fråga om de övriga undantag som föreslås i propositionen bedöms det att det inte är fråga om sådan behandling av uppgifter som innebär ett allvarligt eller till och med synnerligen allvarligt ingrepp i de grundläggande rättigheter som fastslås i artiklarna 7 och 8 i stadgan om de grundläggande rättigheterna och som förutsätter förhandskontroll enligt domen om genomsökning av utrustning. Således bedöms det att de ändringar som föreslås i propositionen är i överensstämmelse med EU-domstolens dom.

På de grunder som anges ovan kan lagförslaget behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Det anses dock önskvärt att grundlagsutskottet ger ett utlåtande framför allt i frågan om samtycke och rättsskydd.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

Lag

om ändring av 8 kap. i tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i tvångsmedelslagen (806/2011) 8 kap. 21 § 3 mom. och 29 a §, av dem 8 kap. 29 a § sådan den lyder i lag 452/2023, och
ändras 8 kap. 29 § som följer:

8 kap.

Genomsökning

29 §

Beslut om genomsökning av utrustning

Domstolen beslutar om genomsökning av utrustning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Vid domstolsbehandlingen av ärendet gäller i tillämpliga delar vad som i 3 kap. 1, 3, 8 och 10 § föreskrivs om handläggning av häktningsärenden. Yrkandet ska utan dröjsmål tas upp till domstolsbehandling och ärendet ska avgöras skyndsamt. Om det är fråga om information som avses i 1 § 3 mom., ska vad som föreskrivs om särskild husrannsakan i 15 § 1 och 2 mom. och 17 § iakttas i tillämpliga delar.

Ärendet får på yrkande avgöras i kansliet utan behandling vid sammanträde, om domstolen anser att det är lämpligt. Yrkandet får behandlas i närvaro av den tjänsteman som framställt yrkandet eller av en av denne förordnad tjänsteman som är insatt i ärendet, om domstolen anser att det behövs. Behandlingen kan ske med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra. Ärendet avgörs utan att innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen hörs.

En anhållningsberättigad tjänsteman får fatta beslut om genomsökning av utrustning, om det finns grundad anledning att anta att utrustningen inte innehåller uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter, andra känsliga uppgifter och inte heller uppgifter som gäller privatlivet. Om det vid genomsökningen upptäcks att utrustningen innehåller sådana uppgifter ska genomsökningen av utrustningen avbrytas och ärendet föras till domstol för behandling i enlighet med vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. så snart det är möjligt, dock senast inom 24 timmar. En anhållningsberättigad tjänsteman får fatta beslut om genomsökning av utrustning också i situationer som avses i 21 § 2 mom. Då ska genomsökningen begränsas till sådana uppgifter som är nödvändiga för att utreda vem som har rätt till utrustningen, och de uppgifter som fås från utrustningen ska därefter omedelbart utplånas. En anhållningsberättigad tjänsteman får fatta beslut om genomsökning av utrustning också, om innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen frivilligt samtycker till det med beaktande av den aktuella situationen och förutsättningarna för genomsökning av utrustning i övrigt uppfylls.

En anhållningsberättigad tjänsteman får fatta beslut om genomsökning av utrustning också, om omedelbar genomsökning är nödvändig på grund av sakens brådskande natur. När sakens

brådskande natur det kräver får en anhållningsberättigad tjänstemans beslut dokumenteras efter förrättandet av genomsökningen. Ärendet ska föras till domstol i enlighet med bestämmelserna i 1 och 2 mom. så snart det är möjligt, dock senast 24 timmar efter det att genomsökningen av utrustning inleddes. Om det är fråga om information som avses i 1 § 3 mom., ska vad som föreskrivs om särskild husrannsakan i 15 § 1 och 2 mom. och 17 § iakttas i tillämpliga delar.

Om beslut om genomsökning av utrustning har fattats av en anhållningsberättigad tjänsteman på det sätt som avses i 3 mom., ska domstolen på yrkande av innehavaren av utrustningen eller av en annan person som har rätt till utrustningen konstatera om det fanns förutsättningar för genomsökningen av utrustning. Yrkandet ska framställas inom 30 dagar från det att genomsökningen av utrustning förrättades eller från den senare tidpunkt då den som framställer yrkandet fick veta att en genomsökning har förrättats.

Ett i 1 mom. avsett beslut av domstolen får inte överklagas genom besvär. Den anhållningsberättigade tjänstemannen får dock anföra klagan över beslutet utan tidsbegränsning. Klagan ska behandlas skyndsamt. I 4 och 5 mom. avsedda beslut av domstolen får överklagas genom särskilda besvär. Genomsökning av utrustning får förrättas trots besvär. I situationer som avses i 3 och 4 mom. ska material som samlats vid en sådan genomsökning av utrustning som har förrättats med stöd av ett beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman utplånas utan dröjsmål, om domstolen anser att det inte fanns förutsättningar för genomsökning av utrustning. Utplånandet av materialet kan dock skjutas upp till dess att domstolens beslut har vunnit laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 20 .

I fråga om domstolsprövning av genomsökning av utrustning som har förrättats före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

Helsingfors den 18 juni 2025

Statsminister

Petteri Orpo

Justitieminister Leena Meri

Lag

om ändring av 8 kap. i tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut:
upphävs i tvångsmedelslagen (806/2011) 8 kap. 21 § 3 mom. och 29 a §, av dem 8 kap. 29 a § sådan den lyder i lag 452/2023, och
ändras 8 kap. 29 § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

21 §

21 §

Förutsättningar för genomsökning av utrustning

Förutsättningar för genomsökning av utrustning

—————
Ett beslut om genomsökning av en plats får utsträckas till att gälla även tekniska anordningar eller informationssystem på förrättningsplatsen, om det inte är fråga om genomsökning av en plats för att söka efter en person.

(upphävs)

29 §

29 §

Beslut om genomsökning av utrustning

Beslut om genomsökning av utrustning

Om genomsökning av utrustning beslutar en anhållningsberättigad tjänsteman eller, i brådskande situationer som avses i 15 § 3 mom., en polisman med iakttagande av 16 § i tillämpliga delar. Om det är fråga om information som avses i 1 § 3 mom., ska bestämmelserna om särskild husrannsakan i 15 § 1 och 2 mom. och 17 § iakttas i tillämpliga delar.

Domstolen beslutar om genomsökning av utrustning på yrkande av en anhållningsberättigad tjänsteman. Vid domstolsbehandlingen av ärendet gäller i tillämpliga delar vad som i 3 kap. 1, 3, 8 och 10 § föreskrivs om handläggning av häktningsärenden. Yrkandet ska utan dröjsmål tas upp till domstolsbehandling och ärendet ska avgöras skyndsamt. Om det är fråga om information som avses i 1 § 3 mom., ska vad som föreskrivs om särskild husrannsakan i 15 § 1 och 2 mom. och 17 § iakttas i tillämpliga delar.

Ärendet får på yrkande avgöras i kansliet utan behandling vid sammanträde, om domstolen anser att det är lämpligt. Yrkandet

får behandlas i närvaro av den tjänsteman som framställt yrkandet eller av en av denne förordnad tjänsteman som är insatt i ärendet, om domstolen anser att det behövs. Behandlingen kan ske med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra. Ärendet avgörs utan att innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen hörs.

En anhållningsberättigad tjänsteman får fatta beslut om genomsökning av utrustning, om det finns grundad anledning att anta att utrustningen inte innehåller uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter, andra känsliga uppgifter och inte heller uppgifter som gäller privatlivet. Om det vid genomsökningen upptäcks att utrustningen innehåller sådana uppgifter ska genomsökningen av utrustningen avbrytas och ärendet föras till domstol för behandling i enlighet med vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. så snart det är möjligt, dock senast inom 24 timmar. En anhållningsberättigad tjänsteman får fatta beslut om genomsökning av utrustning också i situationer som avses i 21 § 2 mom. Då ska genomsökningen begränsas till sådana uppgifter som är nödvändiga för att utreda vem som har rätt till utrustningen, och de uppgifter som fås från utrustningen ska därefter omedelbart utplånas. En anhållningsberättigad tjänsteman får fatta beslut om genomsökning av utrustning också, om innehavaren av utrustningen eller en annan person som har rätt till utrustningen frivilligt samtycker till det med beaktande av den aktuella situationen och förutsättningarna för genomsökning av utrustning i övrigt uppfylls.

En anhållningsberättigad tjänsteman får fatta beslut om genomsökning av utrustning också, om omedelbar genomsökning är nödvändig på grund av sakens brådskande natur. När sakens brådskande natur det kräver får en anhållningsberättigad tjänstemans beslut dokumenteras efter förrättandet av genomsökningen. Ärendet ska

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

föras till domstol i enlighet med bestämmelserna i 1 och 2 mom. så snart det är möjligt, dock senast 24 timmar efter det att genomsökningen av utrustning inleddes. Om det är fråga om information som avses i 1 § 3 mom., ska vad som föreskrivs om särskild husrannsakan i 15 § 1 och 2 mom. och 17 § iakttas i tillämpliga delar.

Om beslut om genomsökning av utrustning har fattats av en anhållningsberättigad tjänsteman på det sätt som avses i 3 mom., ska domstolen på yrkande av innehavaren av utrustningen eller av en annan person som har rätt till utrustningen konstatera om det fanns förutsättningar för genomsökningen av utrustning. Yrkandet ska framställas inom 30 dagar från det att genomsökningen av utrustning förrättades eller från den senare tidpunkt då den som framställer yrkandet fick veta att en genomsökning har förrättats.

Ett i 1 mom. avsett beslut av domstolen får inte överklagas genom besvär. Den anhållningsberättigade tjänstemannen får dock anföra klagan över beslutet utan tidsbegränsning. Klagan ska behandlas skyndsamt. I 4 och 5 mom. avsedda beslut av domstolen får överklagas genom särskilda besvär. Genomsökning av utrustning får förrättas trots besvär. I situationer som avses i 3 och 4 mom. ska material som samlats vid en sådan genomsökning av utrustning som har förrättats med stöd av ett beslut av en anhållningsberättigad tjänsteman utplånas utan dröjsmål, om domstolen anser att det inte fanns förutsättningar för genomsökning av utrustning. Utplånandet av materialet kan dock skjutas upp till dess att domstolens beslut har vunnit laga kraft.

29 a §

Domstolsprövning av genomsökning av utrustning

Om genomsökning av utrustning har företagits i samband med husrannsakan eller sådan platsgenomsökning som avses i 18 § 4 mom. eller om det finns anledning att anta att genomsökningen har omfattat sådan

29 a §

Domstolsprövning av genomsökning av utrustning

(upphävs)

Gällande lydelse

information som avses i 1 § 3 mom., ska domstolen på yrkande av innehavaren av utrustningen eller av en annan person som har rätt till utrustningen avgöra om det har funnits förutsättningar för genomsökning av utrustning eller om genomsökningen har genomförts på det sätt som krävs enligt 22 § och med iakttagande i tillämpliga delar av 5 och 6 §.

På handläggningen av yrkanden enligt 1 mom. tillämpas vad som i 18 § föreskrivs om handläggning av yrkanden som gäller husrannsakan och platsgenomsökning.

Föreslagen lydelse

Denna lag träder i kraft den 20 .

I fråga om domstolsprövning av genomsökning av utrustning som har förrättats före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

Justitieministeriets förordning

om ändring av 1 och 2 § i justitieministeriets förordning om handläggning av häktningsärenden och andra brådskande ärenden vid tingsrätter i vissa fall

I enlighet med justitieministeriets beslut

ändras i justitieministeriets förordning om handläggning av häktningsärenden och andra brådskande ärenden vid tingsrätter i vissa fall (953/2013) 1 § 1 punkten och 2 § 1 mom. 2 punkten, sådana de lyder, 1 § 1 punkten i förordning 184/2018 och 2 § 1 mom. 2 punkten i förordning 80/2017, som följer:

1 §

Tillämpningsområde

I denna förordning finns bestämmelser om de tingsrätter som i brådskande fall

1) får besluta om häktning av anhållna, **om genomsökning av utrustning**, om hemliga tvångsmedel samt om hemliga metoder för inhämtande av information i ärenden enligt 3 kap. 1 § 1 mom., **8 kap. 29 § 1 mom.** och 10 kap. 43 § 1 mom. i tvångsmedelslagen (806/2011), 5 kap. 45 § 1 mom. i polislagen (872/2011), 3 kap. 44 § 1 mom. i lagen om brottsbekämpning inom Tullen (623/2015), 39 § 1 mom. i lagen om brottsbekämpning inom Gränsbevakningsväsendet (108/2018) och **89 § i lagen om militär disciplin och brottsbekämpning inom försvarsmakten (255/2014),**

2 §

Jour

Med jour avses tingsrättens beredskap att inom sitt jourområde på första maj, midsommaraftonen, självständighetsdagen, julaftonen samt på lördagar, söndagar och på kyrkliga helgdagar som infaller på någon annan veckodag

2) ta emot yrkanden och framställningar i tillståndsärenden och avgöranden som gäller hemliga tvångsmedel, hemliga metoder för inhämtande av information **och genomsökning av utrustning** samt handlägga dessa ärenden,

Denna förordning träder i kraft den 20 .